

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de ZLTO, en de VBBN

14-2
februari
2005

bijen

MAANDBLAD VOOR IMKERS

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357

Jaargang 14, nummer 2, februari 2005

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB, de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB), de Bond van Bijenhouders Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) en de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN)

Hoofredacteur mw. M.L. Boerjan

Redactie O. Bakker, P. Elshout, M.J. van Iersel, mw A. Schoots en T. Thissen.

Vaste medewerkers mw. N. de Jong, A. Neve, P. van Schaik, G. Schalk, en K. Zoet.

Redactiesecretaris mw. M.J.E.M. Canters

Postbus 90, 6720 AB Bennekom Telefoon 0317 4224 22

Telefax 0317 4241 80, e-mail redactie@vbbn.nl

Financiële administratie

Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg, telefoon 013-58 36 350

Bankrelatie RABO-bank Tilburg, rekeningnummer 18.52.12.077, (niet voor contributie VBBN) ten name van 'Bijen'.

VBBN Betaling contributie 2004 Postbankrekening: 84 68 01

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (de juli- en augustusnummers worden gecombineerd).
Opplage 7.300

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':

€ 10, per 20 woorden, elk extra woord € 0,25

Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren. Overname van artikelen en illustraties alleen met toestemming van de redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk zes weken vóór de datum van verschijning aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur via E-mail insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's (niet digitaal). Subverenigingen die een cursus organiseren wordt verzocht hierover beknopte informatie aan de redactiesecretaris te sturen.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen

Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

Bij de voorplaat

Voorjaar.....	M.J. van Iersel	35
Uit de imkergemeenschap		
Dick Vunderinkfonds	Willem Velberg	37
Nieuwe brochure Doppenteeltmethode		37

Plant en bij

Bijenplant in beeld.....	Arjen Neve	38
Uit de imkergemeenschap		
Van imker tot imker.....	Ko Zoet	40
Bevruchtungsstation Ameland	Gosse van der Velde	42
Apimondia Ierland 2005	Marleen Boerjan	44
Kunst: 'Voor de Bijen'	Ton Thissen	45
Imkerervaringen	Hennie Oude Essink	48
De Lezer schrijft		49

Bijengezondheid

Handelen na vergiftiging.....	Peter Elshout	50
Uit de imkergemeenschap		
Mijn eerste praktijkles	Jan van de Veluwe	52

Boekbespreking

Cultuurgeschiedenis van de bij	Heleen van Wijk	53
--------------------------------------	-----------------	----

Organisaties

Bedrijfsraad Bestrijding AVB.....		54
ABTB Bij gepraat (35)		55
ABTB Reis door Ierland		56
LLTB Enquête onder leden LLTB		56
17 Nieuwe imkers in Horst		56
VBBN ALV in maart		57
Onderscheidingen VBBN 2004		58
100-jarig Leersum		58
Websites VBBN		58
Virussen en varroa besproken		59
ZLTO Van de bestuurstaafel.....		60
Familieberichten.....		61
Kalender		61
Cursussen.....		62
Vraag en aanbod.....		63
Foto van de Maand		64

Van de redactie

De trouwe lezer van BIJEN kent de rubriek Imkerervaringen. Wij nodigen daar elk jaar weer iemand voor uit die zowel met bijen als met de pen weet om te gaan. In 2005 zal deze rubriek verzorgd worden door Hennie Peters uit Zevenaar. Hennie heeft in 2003 de beginnerscursus gevolgd en heeft sindsdien ook bijen. In alle facetten van de imkerij is hij geïnteresseerd maar daarin nog niet volleerd. Hij heeft er geen moeite mee van zijn successen en zijn miskleunen verslag te doen. Beginners zullen zich in hem herkennen; ervaren imkers zullen zich met weemoed hun beginnertijd herinneren.

Ko Zoet pakt op een inlevende manier uit over de Kleine Bijenkast Kever (KBK). Wat die kennismaking betreft: het genoeg is dan wel niet wederzijds, maar het is wel goed te weten wat voor vlees je straks in de kuip krijgt. Behalve Schier is ook Ameland als bevruchtungsstation van de partij. Zie de bijdrage van Gosse van der Velde. Marie van Iersel schrijft over het voorjaar en de bijen. Meer beschrijvend dan voorschrijvend en dat maakt zijn bijdrage zo boeiend.

Ton Thissen

Voorjaar, weldra bloeien wilg en fruit

M.J. van Iersel

Met het lengen van de dagen, neemt ook het verlangen toe om weer in de bijenvolken te kunnen werken. Op winterwerkzaamheden als raampjes schoonmaken, kasten schilderen enzovoort zijn we gauw uitgekeken. Timmeren en schilderen zijn bijkomende bezigheden; de bijen, daar gaat het om. Met de ontwikkeling van de volken gaat het weer in de richting van uitbreiding ook al merken we daar voorlopig nog niet veel van. Geduld, weldra bloeien wilg en fruit en voor we het goed en wel in de gaten hebben zijn we aan het werk om het zwermen te voorkomen.

Op warmere dagen zien we de volken alweer vliegen: een kleine reinigingsvlucht, invliegen, maar er kan ook al aardig wat stuifmeel binnengebracht worden. Notities maken over welke volken meer en minder actief zijn, levert een goede aanwijzing op over de grootte van de volken. Vooral als die aantekeningen gebaseerd zijn op herhaalde observaties neemt de betrouwbaarheid ervan toe.

Voor veel imkers is er nog geen werk aan de bijen. Niet dat we niet wat zouden kunnen bedenken, maar omdat de meeste van ons met een bedrijfsmethode werken waarbij we de bijen tot april met rust laten. De volken staan op twee bakken en hebben daarmee ruimte genoeg voor de vroege ontwikkeling. In april de honingkamers erop en de bijen kunnen tot de zwermtijd vooruit. Voor een winterbehandeling tegen varroa is het in februari al te laat. Daarvoor moeten de volken broedvrij zijn en dat is in februari niet meer zo. Niet te laat is het voor een onderzoek naar het aantal mijten dat op de onderleggers valt. Het geeft uitsluitsel over het resultaat van de eerder uitgevoerde bestrijding en geeft aan welke volken de meeste mijten hebben. Dat kan een reden zijn om bij die volken later darrenraat als vangraat in te zetten.

De ontwikkeling van de volken

Volgens het boekje behoren bijenvolken in december en januari geen broed te hebben. In februari wordt het broednest weer opgestart. Het broednest blijft nog klein en pas na half maart gaat dat flink in omvang toenemen. De omvang van het broednest wordt in het begin begrensd vanuit de aard van het volk. Ze hebben een 'idee' over de grootte die het broednest in deze tijd van het jaar behoort te hebben. Misschien is het beter om te zeggen dat de grens wordt bepaald door

het aantal actieve voedsters dat in het volk aanwezig is. Werksters zijn er genoeg, maar de meeste werksters zijn passieve winterbijen. Als na half maart het broednest wordt

uitgebreid, maken ze het al snel zo groot mogelijk. De grens aan de grootte wordt dan bepaald door het aantal beschikbare voedsters. Dit is een vereenvoudigde voorstelling van wat er in het volk gebeurt. Dat er aan de voorjaarsontwikkeling een wetmatigheid ten grondslag ligt is voor alle imkers duidelijk. Factoren die daarbij een rol spelen kennen we ook allemaal: aard van het volk, vliegwee en temperatuur, daglengte, dracht, gezondheid van het volk en stuifmeelvoorraden, de hoeveelheid juvenielhormoon in het bloed van de werksters. Het blijft voor ons imkers gissen, hoe al deze factoren precies uitwerken in de voorjaarsontwikkeling van het bijenvolk.

Een goede winter

We hebben de afgelopen jaren uit de rubriek 'wonderlijke waarnemingen' kunnen leren dat bijenvolken zich vaak anders gedragen dan ze volgens het boekje zouden moeten doen. Dat is vast en zeker ook zo met het hebben van broed in de winter. Dat maakt varroabestrijding met middelen die voor een goede werking uitgaan van broedloosheid ook zo lastig. Er is eigenlijk altijd wel broed, soms meer, soms minder, afhankelijk van het weer. Muur, taxus, winterhei, hazelaar en andere vroegbloeiende planten geven bij zacht winterweer al vroeg in het jaar flink stuifmeel en daarmee een flinke prikkel tot broeden. Daar zijn we als imker niet blij mee. Er kan nog zoveel slecht weer komen en dan is het voeden en verwarmen van een groot broednest een zware belasting voor het volk. Dat kost bijen. Er zijn dan te vroeg te veel winterbijen actief. Die missen we als het broednest later in het jaar flink moet gaan groeien.

Het beste winterweer voor onze bijen is een aaneengesloten periode van niet al te koud weer in december, januari en februari, met af en toe enkele warmere dagen voor een kleine reinigingsvlucht. Het komt dan zeker niet tot grote broednesten.

Reinigingsvlucht

Een echte reinigingsvlucht zoals die in oudere bijenboeken beschreven zijn, zien we niet vaak meer. Een wekenlange winterzit komt vrijwel niet meer voor. Er zijn altijd wel een paar dagen met temperaturen die hoog genoeg zijn om de bijen de gelegenheid te geven er even uit kunnen om zich te ontlasten. Roer is een ziekte uit het boekje geworden en heeft in de praktijk van het imkeren allang geen betekenis meer.

Een schone bodemplank

De meeste imkers vinden dat er in februari niets in de volken te doen is. Sommigen denken daar anders over. Het meest eenvoudige werk is het om eind februari de kastbodems te verschonen. De kast even van zijn plaats nemen, een schone reserve bodem op de plaats van de kast zetten en de bakken van de verplaatste kast zonder uit elkaar nemen op de oude plaats en op de schone bodem terug zetten. Zeker op dagen met een wat hogere temperatuur kan dit gemakkelijk gedaan worden met weinig storing voor het volk. De bodem die eronderuit komt, kan worden schoongemaakt en onder een volgende kast geplaatst worden. Een dergelijk karwei wordt meer gedaan voor het welbevinden van de imker dan voor het welzijn van het bijenvolk. Een gezond bijenvolk heeft geen last van wat natte rommel en een beetje dode bijen op de bodemplank. Zodra het goed vliegweer is hebben ze dat snel opgeruimd.

Op één bak zetten

Er zijn ook imkers die heel wat verder gaan. Ze hebben hun volken vroegtijdig op twee bakken ingewinterd. Over het algemeen zijn de volken dan nog te groot om ze op een bak te zetten. Eind februari kan dat vrijwel altijd. Suikervoorraden en broednest zitten in de bovenbak. In de onderbak zitten oude raten met nog wat resten voer en stuifmeel. Tussen het broednest in de bovenbak en het vlieggat zitten wat bijen. Die laten zich gemakkelijk van de ramen schudden. Het volk kan men in die tijd heel gemakkelijk op één bak zetten door de onderbak weg te nemen. Als het volk gaat groeien kan men er een bak bovenop zetten. In die bak hangt men dan een of twee uitgebouwde raten, kunstraat en sluitblokken. De sluitblokken kunnen er wat later uit en dan kan er gemakkelijk een darrenraat in om te gebruiken als vangaam voor de varroamijt. Als weer en dracht meewerken trekt het volk snel naar boven. Deze werkwijze is een gemakkelijke manier om het ratenbestand te vernieuwen. Als de imker dan later in het jaar kantramen met honing uit de bovenste broedbak haalt, weet hij zeker dat hij

geen oude suikervoorraden slingert. Er zijn ook imkers die bovenop ruimte geven uit den boze vinden. De bak met uitgebouwde ramen en kunstraat wordt dan onder het volk geplaatst. Op de vraag wat het beste is, kunnen we als imkers eindeloos discussiëren. Helaas geven de bijen zelf geen antwoord op die vraag.

Verenigen van volken

Sommigen van ons gaan nog een stapje verder. Ze vinden februari de ideale maand om hun volken te verenigen. Als men graag volken verenigt in het voorjaar om van de voorjaarsdracht te kunnen profiteren, dan lijkt februari me daarvoor inderdaad de ideale tijd. Ik denk daarbij aan het broednest. Dat is in deze tijd van het jaar nog betrekkelijk klein. Het volk zet nog niet alles op alles om te groeien. De grens aan de grootte van het broednest is nog niet het aantal beschikbare voedsters maar de 'planning' van het bijenvolk. Door ze in februari te verenigen wordt het aantal voedsters verdubbeld en als na half maart het volk zijn broednest zoveel mogelijk wil vergroten, moet dat met een dubbel aantal voedsters een groter broednest opleveren. Dat maakt dat enige tijd later veel meer bijen voor de voorjaarsdracht beschikbaar zijn. Alle imkers weten het; twee volken van 20.000 bijen leveren samen minder honing op dan één volk van 40.000 bijen. Zelf verenig ik liever geen volken, maar voor wie dat toch wil doen, lijkt februari me een goed moment. De bijen die ontstaan uit eitjes die half maart gelegd worden, worden begin april geboren en zijn eind april vliegbij. Eind april is de tijd dat het fruit volop kan gaan bloeien. Dan kan het verenigen in februari resulteren in een goede voorjaarsdracht.

Zwermneiging

Een ander gevolg is dat de verenigde volken zeker eerder in zwermstemming zullen komen, maar dat hoeft niet per se een nadeel te zijn. Zwermverhinderende maatregelen zijn vrijwel altijd nodig en of deze vroeg of laat genomen worden is afhankelijk van de dracht en het moment waarop de imker tijd heeft. Een vroege zwermverhinderende maatregel met het maken van een koninginnenaflegger kan heel goed werken als de zomerdracht vroeg inzet. Vier weken na het maken van de koninginnenaflegger kan de jonge moeder aan de leg zijn. Een groot volk met weinig broed en een koningin die net begint te leggen is een goed uitgangspunt voor het binnen halen van de zomerdracht. De imker die zijn drachtgebied kent, weet hoe hij het best kan handelen.

Veel belangstelling voor de bijenstal van winnaars uit Zutphen/Warnsveld

Willem Velberg, secretaris VBBN subvereniging Zutphen/Warnsveld e.o.

Op een goede locatie aan het David Gortepad staat onze bijenstal waar 70 bijenvolken kunnen worden gehuisvest. Met daarbij een bijenweide van 250 m² groot. Zie de routebeschrijving van de natuurwandeling in de stad Zutphen van het IVN, inlichtingen VVV-kantoor.

In de tijd van de bouwplannen kregen we toestemming van de gemeente om de bijenstal te bouwen maar we hadden destijds niet genoeg financiële middelen. De materialen werden in eerste instantie uit eigen middelen aangekocht en het bedrijfsleven werkte mee door materialen voor een vriendenprijs beschikbaar te stellen. De gemeente Zutphen verleende subsidie voor de bouw van de bijenstal. Uit onze begroting bleek een tekort aan middelen. Wij deden een beroep op het Anjerfonds en ontvingen een bijdrage waardoor we verder konden bouwen. Ongeveer elf maanden lang is er gesjouwd, getimmerd, geschilderd en zijn er dakpannen gelegd. Eindelijk was de stal klaar. Op zaterdag 22 april 1989 was de opening van de nieuwe bijenstal aan de Weg naar Vierakker. Wij hielden een open dag. De doelstelling was de bevolking van Zutphen/Warnsveld en omstreken kennis te laten maken met deze vlakbij het centrum gelegen bijenstal. De imkervereniging is in staat leerlingen van scholen en andere belangstellenden voorlichting over het gedrag van de bijen te geven. Met deze nieuwe bijenstal van ruim 100m² heeft de imkervereniging een prettige en ruime werkplek voor de verzorging van de voor ons milieu zo nuttige bijen. Maar jammer genoeg is de bijenstal te donker. Met name als ik voor de koninginnenteelt eendaagslarven moet zoeken is dat lastig. Als er bezoekers zijn hebben we eigenlijk te weinig licht om bepaalde zaken goed te laten zien. Gedacht werd om de dakpannen aan de voorzijde van de stal gedeeltelijk te vervangen door doorzichtige dakplaten. In gesprekken met de gemeente Zutphen over de mogelijkheid van doorzichtige dakplaten kregen we een gedeeltelijke subsidie toegezegd. Verleden jaar op de najaarsvergadering van Groep Achterhoek vertelde de heer Kees Bos, hoofdbestuurder van de VBBN, over het Dick Vunderinkfonds en dat nog niemand een plan had ingediend. Aan een erkenning of een bekroning van een inzending werd een prijs

verbonden, gaande van een vernoeming tot een geldcheque. Mijn gedachten gingen uit naar de aanpassing aan onze verenigingsstal. De volgende dag meteen geschreven, later kreeg ik bericht dat wij genomineerd waren. Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 31 maart 2004 werd een oorkonde en een geldprijs uitgereikt. Met dit bedrag zijn we in het najaar aan de slag gegaan, zodat een lang gekoesterde wens in vervulling kan gaan. In het voorjaar zullen de dakpannen worden vervangen door doorzichtige platen. We zullen een bijenstal krijgen met veel lichtinval zodat wij en de bezoekers het allemaal beter kunnen zien. We vertellen in het kort over de geschiedenis van de bijenteelt, de plaats van de honingbij in de natuur en het werken met de honingbij. De vereniging is in het bezit van imkerjacks waardoor de bezoekers dicht bij de bijenvolken kunnen komen. Wellicht krijgt men op deze manier meer respect en bewondering voor de natuur.

We zeggen hierbij dank aan de gemeente Zutphen voor de eenmalige subsidie, de gemeente Warnsveld voor de bijdrage voor educatieve materialen, het Dick Vunderinkfonds voor de geldprijs en de actieve leden voor hun hulp. Zonder hen was het niet gelukt. Zodra de bouw met de doorzichtige platen klaar is, hebben we iets te vieren: de VBBN subvereniging Zutphen/Warnsveld e.o. bestaat dan namelijk ruim zestig jaar!

Nieuwe brochure Doppenteeltmethode

Van de hand van Jan Charpentier is een nieuwe brochure over de doppenteeltmethode verschenen. Deze methode geeft zeer duidelijk weer wat te doen als u deze methode op de juiste wijze wilt gaan toepassen. Het betreft hier een eenvoudige en zeer toepasbare methode, een goed middel om door een vereenvoudigde koninginnenteelt de kwaliteit van uw volken te beïnvloeden.

Deze volledig in kleur gedrukte uitgave op A5-formaat is tegen kostprijs €7,50 (excl. porto) te bestellen bij: Bijenhuis, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, 0317-42 27 33, E: bijenhuis@vbbn.nl

Luzerne (*Medicago sativa*)

Luzerne behoort tot het geslacht Rupsklaver (*Medicago*) van de Vlinderbloemenfamilie (Fabaceae). Het geslacht telt ongeveer 100 soorten, die groeien in het gematigde deel van Eurazië en voornamelijk in het Middellandse-Zeegebied. In het zuidwesten van ons land komt de Luzerne algemeen voor. De plant wordt in het Deltagebied in cultuur genomen als voederplant en voor de groenbemesting. In Californië en in Canada wordt het gewas grootschalig geteeld voor het hooi en de zaadwinning.

Overjarige plant

38 Luzerne is een overjarige plant met een lange wortelstok. Uit het wortelgestel vormen zich elk jaar een aantal kruidachtige bebladerde en veelvertakte stengels. Het blad wordt gevormd door drie blaadjes waarvan de middelste kort gesteeld is. Van juni tot september staat de Luzerne in bloei. Aan het einde van elke stengel vormt zich in een dichte tros met 10-100 bloemen. De bloemen zijn er in verschillende tinten blauw. De bloemkroon heeft de karakteristieke opbouw van de familie: bovenaan een vlag, opzij twee zwaarden en daartussen de kiel. De laatste omsluit de meeldraden en de stamper.

Springveermechanisme

De helmraden van de tien meeldraden zijn op één na met elkaar vergroeid. Samen vormen ze een kokertje dat het vruchtbeginsel geheel omsluit. Het meeldradenkokertje staat als een veer onder spanning. Het wil naar boven buigen, maar wordt door een vingervormige verlenging van de zwaarden en door in elkaar grijpende uitstulpingen van de kiel en de zwaarden in bedwang gehouden. Als door een druk op de zwaarden en de kiel, bijvoorbeeld bij insectenbezoek, deze belemmeringen worden weggenomen, springt het einde van de meeldradenbuis omhoog. De helmknoppen met stuifmeel en de stempel worden dan tegen de onderkant van het insect gedrukt. Daarbij wordt stuifmeel overgebracht naar het insect en, indien aanwezig, het

stuifmeel van een voorgaand bloemenbezoek door de stempel van het insect opgenomen. Na het inwerktreden van het springveermechanisme komen de meeldraden en de stamper niet meer in de kiel terug zoals we bij andere soorten van de familie wel aantreffen. De stempel wordt tegen de vlag gedrukt. De bloemen zijn zelfsteriel; voor de zaadvorming is de plant dus aangewezen op kruisbestuiving. Het vormen van zaad geschiedt optimaal als de bestuiving tijdens de werking van het springveermechanisme plaatsvindt.

Alleen nectar bij warmte

De bloemen hebben een ringvormig nectarium, dat deels ligt op een verdikking aan het begin van de meeldradenbuis en deels op de bloembodem. De vrijgekomen nectar kan tijdelijk worden opgeslagen in een ruimte onder in de buis, waar de buiswand iets naar buiten uitwijkt. De nectar kan langs de losstaande meeldraad worden opgenomen. Het suikergehalte van de nectar varieert van 17-48%. Luzerne heeft veel warmte nodig voor een optimale nectarproductie.

Bijenbezoek

Honingbijen verzamelen zowel nectar als stuifmeel op de bloemen. Als ze alleen nectar verzamelen, brengen ze echter niet het springveermechanisme in werking. Alleen stuifmeelverzamelaars doen dat. De honing van Luzerne bevat daarom ook heel weinig stuifmeel van de plant.

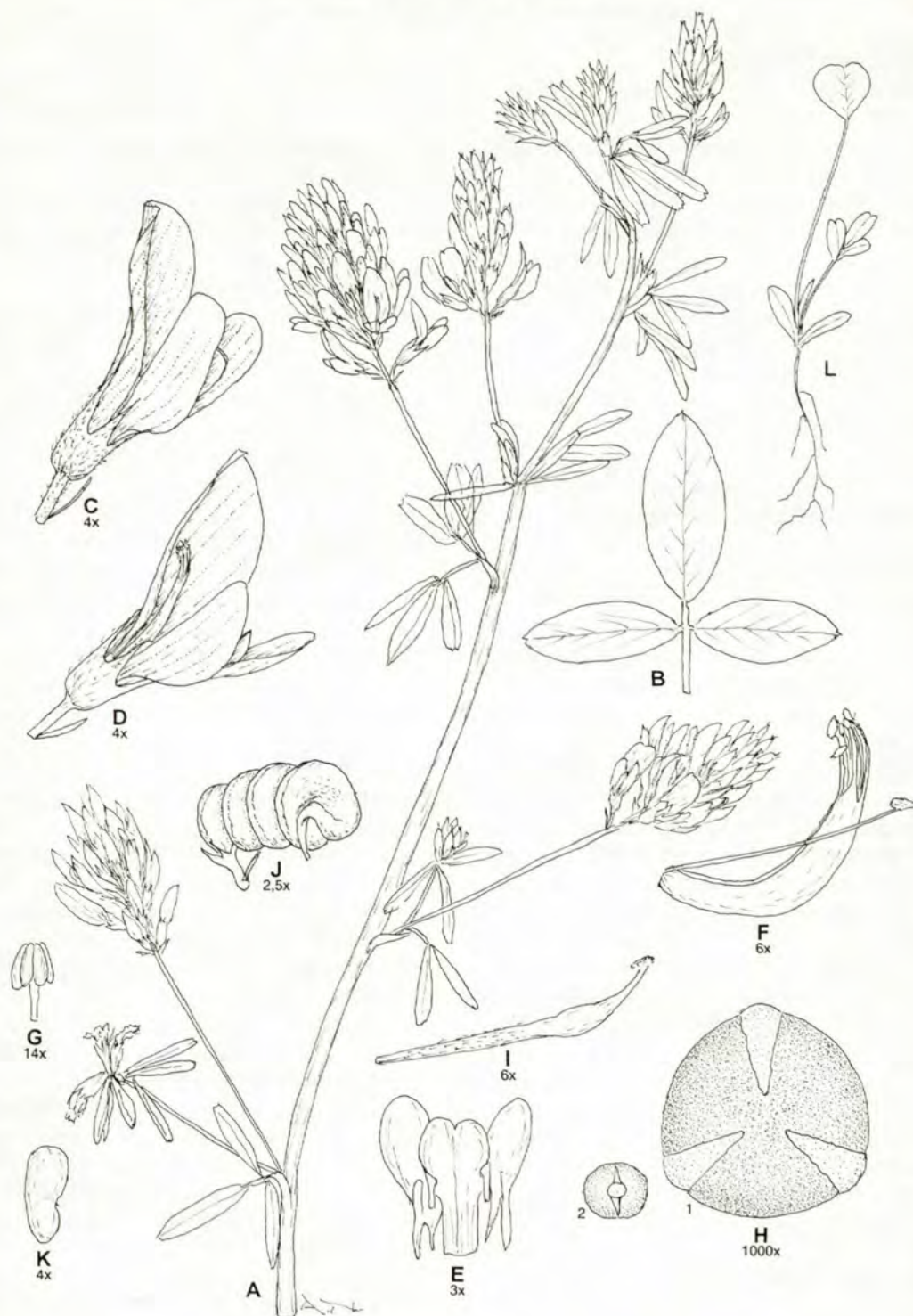
In de Verenigde Staten en Canada wordt voor de bestuiving van de Luzerne vaak gebruik gemaakt van wilde bijen. Met name de behangersbij *Megachile rotundata* leent zich daar heel goed voor. Voor deze bij worden speciale nestgelegenheden gemaakt die naar de Luzerne worden gebracht. De nestkasten moeten dan in een dicht stramien over het oppervlak van het veld worden verspreid omdat solitaire bijen slechts op korte afstanden van het nest foerageren.

Vermeerdering

Luzerne vermeerdert zich door zaad. De vrucht is een peul die, doordat de rugzijde daarvan sneller groeit dan de buiknaad, spiraalvormig gedraaid is. Na het rijp worden van de zaden springt de peul in tegenstelling tot andere soorten van de familie niet open. Het zaad zal dan tegelijk met de vrucht moeten worden verspreid.

Rectificatie

In BIJEN 14(1): 14 (2005) staat onderaan het artikel 'Boekbespreking Korbflucht-fibel' een verkeerd toegangsnummer vermeld bij het telefoonnummer. Het toegangsnummer voor Duitsland is 0049. Het correcte nummer wordt dan: 0049-(0)251-2376 663.

Luzeerne (*Medicago sativa*)

A deel van in bloei staande plant; B blad; C bloem; D bloem na werking van het springveermechanisme; E opengeslagen kiel en zwaarden; F meeldraden en stamper na werking van het springveermechanisme; G helmknop; H stuifmeelkorrel (tricolporaat): 1 polair, 2 equatoriaal; I stamper; J peul; K zaad; L kiemplant.

Opsporing verzocht

Als een moderne Columbus hebben wij, de Kleine Bijenkast Kever, in tegengestelde richting als de ouderwetse Columbus, via Portugal Europa ontdekt. Voor de goede orde stel ik me nog even voor. Onze voorouders komen uit zuidelijk Afrika en wij staan in de boeken als *Aethina tumida* oftewel 'Kleine Bijenkast Kever (KBK)'.

Als Eitje worden we, in aantal uiteenlopend van enkele tot honderden, in pakketjes afgezet op alle mogelijke plekken in de woning en op het stuifmeel in de cellen. Elke moederkever kan tot 2.000 eitjes leggen. Na een paar dagen kruipen we als larf uit het ei. *Larfstadium*: Wij larven zijn wit en ruim 1 cm lang met drie paar poten aan de voorzijde van ons lichaam direct onder de kop. Op onze rug bevinden zich twee rijen stekels en twee stekels aan de punt van ons achterlijf. We eten alles wat zich in de raat bevindt. Op onze zoektocht naar voedsel boren we gangen in de raten. Tijdens dit vreetfestijn op weg naar het volgroeide larfstadium, dat wel 18 dagen kan duren, raakt ons lichaam besmeurd met honing, stuifmeel, restanten prooi en uitwerpselen. De honing gaat gisten en er ontstaat een slijmlaag. Bij een zware aantasting lekt het slijm uit de woning. Als volwassen larf verlaten we de woning, boren met poten en snuit een gat in de grond om vervolgens in de bodem te verpoppen.

Als volwassen kever zijn we ovaal van vorm, donkerbruin tot zwart van kleur en ruim 5 millimeter lang. Onze antennen zijn knotsvormig. Nadat we uit de grond zijn gekropen gaan we op zoek naar een bijen- of hommelvek. Liefst een zwak exemplaar, want vooral daar krijgt een volgende kevergeneratie alle gelegenheid uit te groeien tot het volwassen stadium om de soort in stand te houden. Tijdens deze zoektocht kunnen we vliegend vele kilometers afleggen. Geen moeite is ons daartoe te veel. De bevruchting vindt in het duister van de woning plaats, wij stellen prijs op privacy. Onze toekomstverwachting? Gelet op het imkergedrag kunnen we stellen: 'De wereld ligt voor ons open'

Reactie van de bijen

Bij een zware aantasting, die eerder wordt bereikt naarmate het geïnfiltreerde volk kleiner of zwakker is, houden de bijen het voor gezien en verlaten hun woning. Zolang ze echter de situatie meester zijn nemen ze ons kevers gevangen en bouwen een propolis muur om ons heen, waarbij een aantal bijen de wacht houden. Daar hebben we echter iets op

gevonden. Een (ex)imker heeft daar het nodige over verteld in het blad voor imkerend Nederland. Zijn naam is Otto de Kat. Sla het blad BIJEN september 2002: 234 er maar op na.

Het verschil met de varroamijt

Terwijl we nog worstelen met de varroamijt komt de volgende plaag al weer op ons af. In tegenstelling tot de varroamijt vindt besmetting niet plaats van bij naar bij. De kevers zoeken bij voorkeur een volk waar hun kroost de beste kans van slagen heeft. Zulke volkjes fungeren als schietschijf en tientallen kevers leggen duizenden eieren. Ook bakken met honing in opslag of geslingerde raten zijn zeer gewild. De KBK hecht zich niet aan volwassen bijen. Verspreiding kan nooit door vervliegen plaats vinden.

De KBK in Apis mellifera volken: Tijdens een onderzoek werden zes 3-raams observatievolkjes opgezet elk bestaande uit een raat met honing, twee raten broed en een koningin. Veertien dagen lang werden er in elk volkje tijdens de avondschemering 100 kevers ingevoerd. Twee volkjes verlieten tijdens de proef hun woning, de eerste al op dag acht. Terwijl de bijen hun woning verlieten, een noodzwerm, werden er ook 5 tot 10 vertrekkende kevers geteld. 'Samen thuis, samen uit' is daarbij het motto. De zwerm streek op circa 15 meter van de woning op de grond neer. De volgende dag is er een leeg kastje naast de zwerm gezet. Terwijl de bijen het kastje introkken werd er ook een kever waargenomen. Onzeker is of deze zich vanaf het moment van vertrek tussen de bijen had bevonden of dat deze zich later bij de zwerm op de grond had gevoegd. Ook bij het tweede zwermpje werden tijdens het uitzwermen kevers waargenomen. Deze zwerm verdween echter 'ins Blaue hinein'.

De KBK en een lage temperatuur

Op dag 17 van het onderzoek werden de vier over-

gebleven volkjes met koningin een dag in een koelcel geplaatst bij een temperatuur van 7°C. Door de kou vormden de bijen een hechte tros. Daarna werden deze volkjes twee weken lang ingevroren. Vervolgens zijn de volkjes ontdooid, de tros onderzocht op het aantal aanwezige kevers en hun leggedrag bepaald. Het aantal kevers per volkje liep uiteen van 253 - 905. In alle gevallen werden de meeste kevers in de tros gevonden. De kevers die zich buiten de tros ophielden, altijd minder dan 50, bevonden zich op zeer korte afstand van de tros. Tijdens afkoeling kruipen de bijen in het centrum van de tros met hun kop in de cel. Dat is een effectieve manier om de warmte vast te houden, maar moeilijk om de inhoud van de cel te inspecteren. Deze bijen werden dus verwijderd. In meer dan 50 cellen bevonden zich kevers, in sommige zelfs meer dan vijf stuks. Het lijkt waarschijnlijk dat de kevers, op zoek naar warmte, het binnenste van de tros hadden opgezocht.

Het leggedrag van de KBK

Vrouwelijke kevers leggen hun eitjes vaak op het stuifmeel in de raten en verder in kieren en gaten in de woning die moeilijk bereikbaar zijn voor de bijen of niet door hen worden bezet. Met andere woorden, bij teveel ruimte voor kleine volkjes. In de resterende vier observatievolkjes was echter geen stuifmeel aanwezig. Het bleek nu dat in de deksels van een groot aantal cellen gesloten broed gaatjes waren aangebracht. Toen de dekseltjes werden verwijderd bleken er zich in de cellen eitjes van de KBK te bevinden. In de meeste gevallen meer dan tien eitjes per cel. De eitjes lagen op of in de directe omgeving van de bijenpop. In alle volkjes bleek rond 1/3 van het gesloten broed door de KBK te zijn bezocht en van eitjes voorzien. Opvallend was dat alle vier volkjes bezig waren het aangetaste broed uit de cellen te verwijderen en naar buiten te werken. Gelet op het weinige dat we van de KBK nog weten kunnen we zeggen: 'Wordt vervolgd'.

Weegschaal voor de bijen

Op de valreep van de winter nog een recept tegen de verveling overgenomen uit het blad van onze Leidse imkercollega's.

'Jaren geleden, toen ik nog met spaarkasten werkte, voerde ik een experiment uit door een kast op een weegschaal te zetten en zodoende per dag de gewichtsveranderingen te observeren. Dat is leuk om te doen en ik geef hierbij een beschrijving met een paar schetsen hoe ik dat gedaan heb. U heeft uiteraard de vrijheid hiervan af te wijken. We beginnen met de aanschaf van een personenweegschaal. Deze wegen

tot zo'n 120 kg en dat is voldoende voor ons doel. Verder heeft u een spiegelkje nodig om de schaal af te lezen.

De constructie. We nemen twee vuren latten van 50 x 7 x 1,8 cm en die schroeven we met 'parkers' aan de onderzijde van de weegschaal (zie tekening 1). Dan maken we een kruis van vier balkjes, twee van 47 cm en twee van 42 cm met daarin een profiel gezaagd (tekening 2 en 3.), waarbij we erop letten dat de maten A en B overeenkomen met de maten van de weegschaal. Dit deel komt op de weegschaal te rusten. Dit vergt wat verstekzagen, maar is goed te doen. Op dit kruis lijmen of schroeven we een raam met buitenmaten 47 x 42 x 1,8 cm van 4,5 cm breed. Hierop komt de kast te staan. De maten die ik geef zijn geschikt voor spaarkasten. In deze lijst worden twee blokjes gelijmd waarin gaten geboord zijn van 6 mm voor een rond stokje van 6 mm dat er tussen geklemd wordt. Hierop wordt het spiegelkje gelijmd om de aflezing van de weegschaal mogelijk te maken (tekening 4). Op deze manier is nauwkeurig te zien hoeveel de bijen hebben verzameld op een dag. Kijk je de volgende ochtend opnieuw dan zie je een gewichtsafname door verdamping van vocht uit de nectar. Duidelijk zichtbaar werd de drachtpauze in Lisse in de eerste drie weken van juni. Er komt dan minder binnen dan er verbruikt wordt door de bijen en het gewicht neemt af. Ik heb er een aantal jaren veel plezier van gehad en ik hoop voor u hetzelfde' aldus Willem de Jong uit Lisse.

Het weer in februari

Voor het midden van het land geldt voor de periode 1971-2000 als normaal 79 uren zon, 48 mm neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 6,1°C.

Februari maanden					
Jaar	Zon	(uren)	Neerslag	(mm)	Max.temp °C
2000	N		++	(92)	++ (8,9)
2001	N		+	(78)	+ (7,8)
2002	+		++	(130)	++ (10,2)
2003	++	(140)	-	(21)	N
2004	N		+	(73)	+ (7,9)

Het weer in 2004

Hoe zat dat ook weer met het weer. Als aanvulling op uw eigen aantekeningen de volgende gegevens.

Lees verder op pag 44

Teelt- en Bevruchtingsstation Ameland

Gosse van der Velde

Het bijenseizoen zit er weer op als ik met dit verhaal begin. Het Teeltstation Ameland heeft een druk jaar achter de rug: we telen koninginnen voor het teeltstation en voor liefhebbers op de vaste wal. Daarnaast geven wij imkers de kans hun zelf geteelde koninginnen hier te laten paren.

Het teeltstation heeft veel aanvragen verwerkt van vaste afnemers, maar ook van nieuwe imkers. Elk jaar is het weer een hele klus om zowel voor het teeltstation als voor de klanten genoeg koninginnen te telen. De paringen zijn goed gegaan en er was weinig uitval.

42 — Maar ondanks al onze goede zorg gaat er af en toe wel eens wat mis. Zo kregen we enkele telefoontjes over darrenbroedigheid, het omwisselen van moeren en het aanzetten van doppen. Bij de volken op de vaste wal was er dit jaar wat meer neiging tot het aanzetten van doppen bij moeren die standbevrucht werden. In Duitsland had men ook zulke ervaringen. Na een- of tweemaal doppen breken was het meestal, in overeenstemming met wat broeder Adam hierover zei, weer over.

Koninginnen voor eigen gebruik

Om nieuwe teeltkoninginnen voor het teeltstation Ameland te kunnen selecteren, telen we van bestaande teeltkoninginnen na. Zo ontstaan er groepen zusterkoninginnen die raszuiver worden bevrucht. Daarna houden we alleen die koninginnen aan waarvan de dochtergroepen voldoen aan de door ons gewenste eigenschappen.

Bevruchtungskastjes vullen

De bevruchtungskastjes worden na het vullen met bijen voorzien van een rijpe dop, zodat de koninginnen kunnen uitlopen tussen de bijen. Bij veel grote koninginnentelers lopen de koninginnen uit in een broedstoof, waarna ze in een kluisje worden gestopt en daar enige tijd in door moeten brengen. Hierdoor kunnen stoornissen optreden waardoor die koninginnen slechter presteren. Wij zijn van mening dat het voor de koningin beter is in een volkje uit te lopen om daarna direct door de bijen verzorgd te worden. Zo wordt iedere onnodige handeling bij het opkweken van een koningin vermeden. Een nadeel hiervan is dat soms achteraf een zichtbaar slechte koningin moeten worden verwijderd. Op Ameland lopen de koninginnen uit in een minikastje ('Mini-Beute'), waarbij zo'n kastje

vervolgens wordt opgesteld als bevruchtungskastje. Het voordeel van de minikastjes zit in de ruimte die de bijen en de koningin tot hun beschikking hebben. De koningin kan na de bevruchting ruimschoots eitjes leggen. Door er een minikastje bovenop te zetten kan de koningin haar broednest zonder enige onderbreking verder ontwikkelen. In dit stadium is al te merken of het om een vitale of minder vitale koningin gaat.

Koninginnen voor de verkoop

Bij deze koninginnen wordt op dezelfde wijze gehandeld als hierboven werd beschreven. Voordat koninginnen verstuurd worden, hebben ze in elk geval gesloten broed. Soms komt het voor dat een imker aangeeft dat een koningin niet die kwaliteiten heeft die ze zou moeten vertonen. Dan wordt in goed overleg voor een nieuwe koningin gezorgd. Hopenlijk zullen veel imkers in het seizoen 2005 genieten van het materiaal dat ze hebben ontvangen.

Ameland als bevruchtingseiland

Een derde bezigheid die we de afgelopen jaren hebben ontwikkeld, is de mogelijkheid bieden aan iedere imker in Nederland zijn zelfgeteelde koninginnen te laten bevruchten op Ameland.

Dit seizoen (2004) was het derde in opvolging met deze mogelijkheid. In 2002 was het alleen bekend bij ingewijden en was het aantal ingestuurde kastjes met koninginnen redelijk te noemen. Ook in het jaar 2003 was er deelname, mede dank zij de stimulerende activiteiten van Gerard Boswinkel, Bertus Jochems en Ben Klöpping. We hebben besloten er nog een vierde seizoen mee door te gaan. Daarnaast mochten we veel kastjes van imkers ontvangen die al eens eerder ingezonden hadden.

Het telen van koninginnen is een mooie aanvulling op het bijenhouden. Of je topkwaliteit-koninginnen teelt

Teeltstation Ameland heeft een druk jaar achter de rug. Foto's Gosse van der Velde.

van het carnica-, Buckfast- of nog een ander ras, in alle gevallen kunnen ze op Ameland bevrucht worden. Zelf zenden wij ook altijd een aantal bevruchtungskastjes naar Ameland die we op het vasteland gereed maken. Deze kastjes dienen als vergelijking met de kastjes van de andere imkers. Wij hebben meestal bevruchtingsresultaten die tussen de 95 en 100% liggen.

Het vullen van bevruchtungskastjes

Aan sommige van de ingezonden kastjes is duidelijk te merken dat er best nog wel verbetering mogelijk is bij het vullen van de kastjes. Soms zitten er te veel bijen in, maar meestal juist te weinig of het zijn te oude bijen waardoor de verzorging van de koningin niet optimaal verloopt. Er zijn een aantal zaken waar- aan veel aandacht besteed moet worden.

De bevruchtungskasten moeten:

- technisch in orde zijn (niet lekken) en gemakkelijk te bedienen.
- voorzien zijn van een darrenrooster (aan de binnenzijde) en geen moerrooster(!). Denk aan de maat 5 tot 5,2 mm.
- maximaal van voer voorzien zijn.
- een afscherming van het voer hebben zodat er geen bijen verkleefd raken en verloren gaan.
- gevuld zijn met voldoende bijen van de juiste leeftijd (jonge werksters).

Kirchheiners en Kielers vullen met 1,5 tot 2 plastic koffiebekertjes bijen. Apidea's: 1 plastic bekertje; Mini's: 2 bekers met bijen. Andere kastjes naar behoefte.

De kastjes moeten gevuld worden met bijen uit de honingkamers die boven een moerrooster staan. Als dat niet kan, moeten de bijen gezeefd worden via een moerrooster waarbij gelegenheid wordt gegeven aan de vliegbijen om te ontsnappen. Op deze manier komen er geen darren in de kastjes.

f. een paar uur voor het inbrengen van de moeren of doppen klaargemaakt worden.

Er zijn imkers die bij het vullen van de kastjes direct een koningin laten inlopen. Onze voorkeur gaat evenwel uit naar het inhangen van een rijpe dop na het vullen van de kastjes. Na drie dagen wordt gekeken of de dop is uitgelopen. Aan deze methode kleeft het bezwaar dat de moer niet gezien wordt. Dit kan ondervangen worden door vóór de verzending, de koningin te merken en zo te constateren of het moertje naar de zin is. Het beste is dan ook een paar extra kastjes met koninginnen te hebben.

Wij maken de kastjes een week tot 6 dagen vóór het verzenden klaar. De doppen zijn 11 dagen oud wanneer ze in de kastjes worden gehangen zodat de koninginnen 4 tot 5 dagen oud zijn wanneer ze op de bevruchtingsstand arriveren. Dit heeft op de eerste plaats het voordeel dat vlak voor de verzending aan de uitbouw van de raatjes gezien kan worden dat de koningin er nog is. In de tweede plaats kunnen de moertjes na het inzenden na 10 dagen al bevrucht zijn. Wij laten de bijen nooit vliegen voor ze naar de paringsstand gaan. De kastjes blijven gesloten. Wel zorgen we voor een koele plaats van opstelling en geven regelmatig water met een sproeier. Door de kastjes zo te verzorgen hebben we tot nu toe altijd goede resultaten gehad. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat dit de enige methode zou zijn. Bij het inzenden van de kastjes is het zowel voor u als voor ons handig dat er gebruik wordt gemaakt van een plateau voor Kirchheiners en Kielers of een transportrek waar 4 of 8 Apideakastjes in kunnen. Hopelijk gaan meer imkers gebruik maken van deze unieke mogelijkheid om in Nederland zelfgeeteelde koninginnen te laten paren op een geïsoleerd (en dus raszuiver) eilandbevruchtungsstation. In het voorjaar zullen we de inzenddata en het aantal inzendmogelijkheden publiceren. Zie de web-site www.buckfastameland.nl

Apimondiacongres Ierland 2005

Marleen Boerjan

Van 21 tot 26 augustus wordt in Dublin, Ierland, het 39^e Internationale Apimondia Bijenteelt congres georganiseerd. In het januarinumnummer van BIJEN (4(1): 26-27 (2005)) heeft u de uitnodiging van het bestuur van de ABTB kunnen lezen voor een gezamenlijke reis naar Dublin. In dit nummer presenteren we een korte samenvatting van het programma van het 5-daagse congres.

Opening van het congres en receptie: Zondag 21 augustus: 18.00 uur

Wetenschappelijke en praktijkgerichte lezingen en werkgroepen: maandag 22 t/m vrijdag 26 augustus

44 (09:00-18:00 uur) De thema's zijn:

Maandag

- (1) Bijenziekten
- (2) De kwaliteit van bijenproducten.

Dinsdag

- (1) De genen van de honingbij
- (2) De competitie tussen de honingbij en andere bestuivende insecten in de natuurgebieden.

Woensdag

- (1) Het management en de technologie van het bijenhouden.
- (2) Bestuiving onder glas.
- (3) De controle van bijenziekten zonder residu-vorming.

Donderdag

- (1) Genetische selectie van bijenvolken.
- (2) Bijenziekten: nieuwe ziekten.
- (3) Bijenziekten: het gebruik van bestrijdingsmiddelen en bijengezondheid.

Vrijdag

Diverse excursies door het mooie landschap van Ierland en bezoeken aan diverse bijenstanden en drachtgebieden.

Het volledige programma is te vinden op www.apimondia2005.com

De kosten van deelname zijn €350,- bij opgave vóór **1 juni 2005**. Als u na 1 juni registreert betaalt u €425,- U kunt ook per dag registreren en dan betaalt u €125,- per dag.

Vervolg van pagina 41. Van Imker tot imker.

Seizoen/maand	Zon	Neerslag	Max. temperatuur
Winter 2003/2004	+	++	+
2004 maart	N	-	+
2004 april	N	N	++
2004 mei	N	-	N
2004 juni	N	N	+
2004 juli	N	+	-
2004 augustus	N	++	+
2004 september	++	N	+
2004 oktober	+	-	+

Geraadpleegd

Hayes, J. Small Hiove Beetles, they are in Texas. American Bee Journal 144(10): 757(2004).

Testerink, J. De kleine bijenkastkever (*Aethina tumida* Murray). 'De Bijenstal', contactblad imkervereniging Arnhem/Velp e.o. 30(2): 31(2004)

Ellis, jr, James, D., Hepburn, R., Delaplane K.S., Elzen, P.J. A scientific note on small hive beetle oviposition and behavior during European (*Apis mellifera*) honey bee clustering and absconding events. Journal Apicultural Research 42(1-2): 47-48(2003).

Mulock Houwer-ten Haaf, Strick, H. Kraaiheide. Rinkelbollen, mededelingenblad natuurvereniging Terschelling: 14 2004(4).

Jong, W. de, Weegschaal voor de bijen. 'De Stertselaar' tweemaandelijks tijdschrift imkervereniging Leiden e.o. 27(2): 23(2003).

advertentie

IMKERSHOP
'HET
BIJENHUIS'

Een imker met verstand
wordt bij Het Bijenhuis vaste klant
Voor snelle bestelservice

tel 0317 422 733

fax 0317 424 180

e-mail bijenhuis@vbbn.nl

Grintweg 273

6704 AP Wageningen

online winkelen bij www.vbvn.nl

'Voor de Bijen'; een spel in drie bedrijven

Ton Thissen

Op 13 november jl. bracht een deel van de redactie van BIJEN een bezoek aan het kunstwerk 'Voor de Bijen' in het (voormalig) Oostelijk Havengebied van Amsterdam. Het bevindt zich daar op een opvallende plaats langs het IJtramtracé: de verdiepte halte Rietlandpark.

Rijk en gemeente stelden destijds subsidiegelden beschikbaar voor het verwezenlijken van kunst op vier plaatsen langs dit tracé; het Rietlandpark was er één van.

Als zo'n kunstwerk 'Voor de Bijen' heet, heb je op zijn minst met een kunstenaar te maken, met bijen en een imker en met wat de bijen in zo'n stad het leven mogelijk maakt: een drachtgebied.

We lopen het een en ander met u na.

De Amerikaanse conceptuele kunstenaar Lawrence Weiner heeft Amsterdam ooit een tafel genoemd, omdat alles wat daar gebouwd is, op palen staat; aanvankelijk van hout, later van beton. Deze opmerking viel bij de Nederlandse beeldend kunstenaar Frank Mandersloot (Utrecht, 1960), die als tiener al iets met tafels had, in goede aarde. Van de vier door Mandersloot op Rietlandpark gestapelde tafels (afmetingen: 5.64 x 9.35 x 4.31 en 6.48 x 11.0 x 4.85) zijn de onderste twee van beton, de bovenste twee van Azobé-hout. De vier tafels samen kun je alleen zien vanuit het perspectief van de verzonken tramhalte Rietlanden. Vanaf straatniveau merk je van de onderste tafel niets. Als je denkt onder het kunstwerk te staan, sta je op het blad van de onderste tafel dat in de straat verzonken ligt.

Op deze plek fungeert het monument in zekere zin als stadspoot. Aan de ene kant ga je de stad in; aan de andere kant de zee op, de wereld in. Van kleinschalig naar grootschalig: van al die tafels en (bijzet)-tafeltjes onder al die Amsterdamse daken naar deze vier enorme tafels waaronder je gemakkelijk je auto kunt parkeren.

Een bijenverkeersstroom

Het is op deze plek een komen en gaan van verkeers- en vervoersstromen (trein, tram, bus, auto, fiets, voetganger) die in verschillende richtingen en op diverse niveaus de stad in- en uitgaan. Om dat te symboliseren besloot Mandersloot, die leven in zijn kunstwerk brengen wou, onder de bovenste tafel een plateau aan te brengen, waarop een aantal kasten met bijen

kan worden geplaatst. U leest het goed: met bijen, die daar wonen en werken en er voor een deel op uittrekken om met name stuifmeel en nectar te verzamelen. Richting stad of richting zee, in ieder geval in de richting waarin iets te halen valt. Hun actieradius is 6 km. (3 km heen; 3 km terug) en die kilometers maken ze ook als het er op aan komt, vaak ten koste van hun vleugels. Het doet je onwillekeurig denken aan de VOC-schepen die, belust op specerijen, destijds het IJ uitvoeren en bleven varen tot hun zeilen verraafelden in de storm of verbrandden in de strijd met hun concurrenten.

Ook op een andere manier vormt het bijenvolk een afspiegeling van een stad als Amsterdam. Een bijenpopulatie staat strak van de 'afspraken', codes, keiharde wetten en botte plichten. Dankzij een dergelijke organisatie kan het individu overleven. Zonder dit netwerk gaat de beste werkster verloren.

Iets dergelijks heeft plaats in het stedelijk milieu. Denk de bakker, de slager, de melkman, de groenteboer e.d. weg en stedelijk wonen en werken is al gauw niet meer mogelijk.

Nee, die bijen zijn nog niet zo slecht bedacht.

De imker

Wie wil in deze sculptuur op dit verkeersknooppunt en op zo'n hoogte (totaal 16 meter) in weer en wind een bijenstand van voorlopig nog twee, maar straks zes tot acht volken beheren? Kort en goed: Jos Holleman (63), lid van de VBBN-afdeling Waterland te Amsterdam. Hij staat ons (op 13 nov. 2004) op te wachten achter het Centraal Station, want daar begint het Oostelijk Havengebied, waar wij zijn moeten. Zijn auto is niet echt groot maar de halve redactie kan er ruimschoots in. Rijdend in de richting van het Panamaknooppunt, waarvan het Rietlandpark deel uitmaakt, wijst hij al gauw op de ruime taluds die voornamelijk rechts van ons zijn aangelegd en ingezaaid met drachtplanten waarvan we – er is een poosje geleden gemaaid – in ieder geval de brem nog duidelijk kunnen onderscheiden. En dan is daar links plotseling het Monument Voor de Bijen. We hadden eerder foto's gezien, maar in het echt is het overweldigend onwerkelijk, zeker met die acht bijenkasten onder het bovenste tafelblad. Jos maakt een ommetje zodat we de nog verrassender confrontatie beleven die elke autobestuurder ervaart als hij de Piet Heintunnel verlaat in de richting van het Rietlandpark. Je kunt ook als niet-imker niet om dit fata morgana heen.

In het echt is het overweldigend. Onwerkelijk die acht bijenkasten onder het bovenste tafelblad. Foto's: M. Boerjan

Geen wonder dat de markering van de bocht in de weg het al enkele malen heeft moeten ontgelden.

Een hapering

Een tegenvaller is dat het luik met uitschuifbare trap om boven te komen niet wil reageren op de afstandsbediening die Jos hanteert. Dat had hij gisteren bij de voorbereiding van ons bezoek al geconstateerd; nog geprobeerd het euvel te verhelpen, maar het tijdstip en de complexiteit van het aan te spreken verantwoordelijk netwerk zaten tegen. De afspraak toch maar niet afgebeld. 'Met wat je vanaf hier kunt zien en wat ik kan vertellen moeten we er ook komen', zegt Jos, als een geboren en getogen Amsterdammer die niet zo gauw voor één gat gevangen zit. 'Als de trap wél naar beneden gaat, kan ik ongewenst bezoek blokkeren met een luik tussen de bovenste en de daaronder staande tafel. Ik heb dus weinig te vrezen. Wel moet ik op mijn auto – geparkeerd naast of onder het monument – letten, want daar zit een bekeuring op als ik er niet onmiddellijk bij ben met te roepen dat ik de imker ben. En ook heb ik altijd mijn mobieltje bij

me. Stel dat mijn bedieningsmechanisme me in de steek laat, zoals nu.

Hij is begonnen met één volk. De andere kasten, drie hoog, staan er voorlopig voor het oog.

Oriëntatieproblemen

Jos: 'Omdat ik eerst wilde weten hoe een bijenvolk zich in deze omstandigheden houdt, heb ik er elders een vergelijkbaar schaduwwolk op na gehouden. Al gauw zag ik dat het Tafel-volk het niet zo goed deed als mijn schaduwwolk. Het Tafel-volk werd steeds kleiner. Nou ja, kijken en kijken en dan zie je het tenslotte. Het zit hem in het voorvliegen of oriënteren. Als er in het hoogseizoen elke dag 1.000 tot 1.500 jonge bijen bijkomen, die na verloop van tijd gaan voorvliegen om zich de kast in te prenten waaruit ze vandaan kwamen, is dat geen inspannende bezigheid voor een volk op de begane grond en in de luwte. Op deze plek waaien die jonge bijen gewoonweg weg. Hier staat praktisch altijd wind. Eenmaal georiënteerd weten de bijen de vliegplank prima terug te vinden, maar de meeste jonge bijen komen aan die oriëntering hier niet toe. Ik heb dus windschermen gefabriceerd en aangebracht. Daarmee is voor een goed deel het euvel verholpen. Verder moet ik ervoor zorgen dat er niet gezwermd wordt, want een zwerm op deze van verkeer vergeven plek betekent een probleem voor de mensen, voor de bijen en voor de imker'.

Een gedeelde uitdaging

Bij een kop koffie praat ik later met Jos nog wat na. Hoe hij er toch toe gekomen is om de taak van beheerder op zich te nemen, toen de afdeling Waterland daar door Frank Mandersloot om gevraagd werd. Jos: 'Die Mandersloot sprak mij wel aan: een origineel kunstenaar, een goede en volhardende communicator en een eigenwijs mens (eigenwijs in de positieve betekenis van het woord)'. Deze laatste eigenschap ontpopte zich tijdens de discussies die zich – wat de bijen betreft – bezig hielden met de vraag: Kunnen op deze plek op verantwoorde wijze bijen gehouden worden? Nee, zeiden de imkers. Dat wil ik nog wel eens zien, zei Mandersloot. En zoiets zeg ik hem dan meteen na. Ook ik houd wel van zo'n uitdaging. Ik was me natuurlijk wel bewust van de risico's die dit project met zich meebracht. De mensen in deze buurt moeten geen last hebben van de bijen; integendeel, ze stellen in hun tuin of omgeving vast dat 'hun' bijen een bijdrage leveren aan de bestuiving van de flora in hun omgeving en daarmee die flora in stand houden. Voorkomen moet worden dat men gaat denken: Wij hebben als belastingplichtigen aan dit soort onzin meebetaald!

Verwennerij

Wat de bijen betreft: ze staan niet in een uitgesproken natuurlijke omgeving, maar hebben vliegend wel een reikwijdte van zo'n 3 km. Daarbinnen vallen bv. Artis, de Hortus botanicus en het Oosterpark en al die andere plekken en plekjes met gecultiveerde of zelfs wilde flora. Maar zover hoeven deze bijen eigenlijk niet te gaan. De taluds bieden nu al doorlopend dracht (diverse kruiden, karwij, drie soorten klavers en esparcette); de spoorwegberm staat vol brem. Naast de nu al opschietende populieren worden straks bomen aangeplant die voor de bijen interessanter zijn: zoete kers, witte paardenkastanje, suikerdoorn, acacia, honingboom en krimlinde. Omdat bijen in het vroege voorjaar een kleinere actieradius hebben en hun voedsel – met name pollen – uit de directe omgeving moeten halen, zijn er zo'n miljoen bollen de grond ingegaan. Een vorm van verwennerij als je bedenkt dat er in Amsterdam enkele tientallen miljoenen bijen rondvliegen die op eigen houtje te werk moeten gaan. Amsterdam telt drie imkerverenigingen met samen zo'n 175 imkers die er gemiddeld 5 volken op na houden. Een volk bestaat in het hoogseizoen uit zo'n 40.000 tot 50.000 bijen.

Als de (nieuwe) bewoners van het Oostelijk Havengebied ons komen vragen welke bloemen en planten ze in hun tuin moeten zetten voor de bijen, vind ik dat dit aanvankelijk dwaze project* volop zin heeft gekregen. Het bevat me steeds meer.'

* Aanvankelijk had Frans Mandersloot het over: *A folly for the bees* (Een dwaasheid i.c. een duur maar nutteloos gebouw ten bate van de bijen), maar het leek hem beter hiermee mogelijke tegenstanders niet onmiddellijk in de kaart te spelen.

De bioloog

'De meeste stadsmensen kunnen zich waarschijnlijk niet voorstellen dat we zonder de hulp van honingbijen geen aspergesoep zouden kunnen eten of bij de koffie een stukje aardbeientaart eten'. Aan het woord is dr. Arie Koster, als lector verbonden aan de Hogeschool Larenstein, bevoegd leraar imker en promotor van het project 'Voor de Bijen'. Verderop in zijn artikel 'Barometer voor het Leefmilieu' wijst hij erop dat de bijdrage van honingbijen aan onze economie minstens enkele miljarden euro's bedraagt, doordat (in bijenkasten geteelde) honingbijen veel van onze voedselbronnen bestuiven. In uitgestrekte tuinbouwgebieden waar veel voedsel wordt geproduceerd, is de inzet van honingbijen dan ook noodzakelijk. Maar ook dichtbevolkte gebieden, met name grote

steden kunnen niet zonder bijen. Het Amsterdamse groen zou er minder fraai uitzien zonder deze diertjes. Ze bestuiven de planten in tuinen en parken, met name fruitbomen, frambozen en rozenbottels. Volkstuincomplexen en ook de stadstuinen zijn op de bijen aangewezen. De bessenstruiken, door de honigbijen bestoven, worden in de herfst en in de winter door veel bessen- en zaadetende vogels bezocht.

Amsterdam in bloei

Sinds de jaren '60 is de Amsterdammer er meer bloemen en planten op na gaan houden. Overal in het centrum: in stegen, langs grachten, op woonboten, langs muren kom je bloeiende planten tegen. Heel wat stenige locaties zien er als juweeltjes uit door de aanleg van geveltuinen, tegeltuinen, containertuinen en watertuinen. De stadsbewoner heeft zoveel natuur in de stad ontwikkeld, dat honingbijen er gemakkelijk kunnen leven. Dat wordt trouwens afdoende bewezen door het feit dat in en rondom Amsterdam zo'n 50 miljoen bijen rondvliegen op zoek naar bijvoorbeeld stuifmeel. Een bijenvolk – 40.000 bijen sterk – verzamelt op jaarbasis ongeveer 40 tot 50 kg stuifmeel. Er bloeit dus nog al wat in Amsterdam.

De 300.000 bijen van Mandersloot kunnen daar best nog bij. Zeker nu er in hun directe omgeving zoveel drachtplanten en bloemen zijn aan- en ingeplant. Zeker, in de stad zijn bijen afhankelijk van mensen, maar tegelijk zijn zij ook een graadmeter voor vooral de mentale leefbaarheid van de stad.

Bronnen

Gezoem aan de stadspoort, NRC 7 mei 2004, Cultureel supplement;
Barometer voor het leefmilieu, Arie Koster uit Voor de Bijen/For the bees, p. 28 e.v. Amsterdam 2004.

Overleven

Begin augustus had ik een klein volkje dat een apideakastje volledig vulde. De koningin was twijfelachtig. Ik wilde haar als reservemoer nog even in de apidea bewaren totdat de nieuwe moer in een van mijn kasten geaccepteerd was. Dan zag ik wel verder. De nieuwe moer bleek bij nadere controle geaccepteerd en de twijfelachtige apideamoer bleek bij nadere controle niet meer aanwezig. Ik besloot dit apideavolkje maar te laten staan totdat het restant bijen ook het loodge zou leggen. Ze bleven nog steeds vliegen en werkten vlijtig aan een wintervoorraad waar ze waarschijnlijk zelf niets meer aan zouden

48 hebben. Dacht ik.

Mogelijk waren de bijtjes helderziend want begin oktober diende zich een oplossing aan. Hennie Kroese besloot het teeltseizoen af te sluiten en had een aantal koninginnen over. Op het imkerforum (w) plaatste hij een bericht waarin hij het restant van zijn blonde bevruchte buckfastdochters aanbood aan eenieder die hun een goed onderdak kon bieden. Omdat ik op dat moment voor mijn werk in Apeldoorn was gedetacheerd besloot ik van deze aanbieding gebruik te maken en bij hem een koningin te halen. Ik heb haar na mijn werk opgehaald en heel voorzichtig voorgesteld aan haar nieuwe onderdanen. In een Nicotkooitje met een prop suikerdeeg als afsluiting heb ik haar een week lang opgesloten gelaten. Een plakbandje voorkwam dat het suikerdeeg van buiten af werd opgegeten. Ik had nog geen leggende werksters gezien maar wilde geen risico lopen, omdat dit de laatste kans van het seizoen was om een moer in te voeren. Dit invoeren lukte, alleen de grootte van het volk was intussen teruggelopen. Half oktober zaten ze met zijn allen op één enkel apidearaampje. Alweer een reden om het volk af te schrijven: met een dergelijk aantal bijen

komt een volk de winter niet door.

Weer deed zich de gelegenheid voor om ze te redden. Mijn buurman had een volk waarvan hij dacht dat het moerloos was. Ik kon en mocht er dus best een apideakastjevol bijen uitscheppen. Zo gezegd zo gedaan. Maar ik wilde wel een levende moer overhouden. Om die reden heb ik van dunne houten latjes verbindingstraampjes gemaakt om zo drie apideakastjes op elkaar te stapelen. De bijen van de buurman heb ik in de bovenste twee apidea's gedaan en met een stukje vliegengaas ertussen op het

minivolkje gezet. Ook dit heb ik zo weer een week laten staan voor het vliegengaas te verwijderen. Omdat ik de 'bovenste bijen' niet wilde laten verhongeren kregen ze een voerbakje met bee-fit. We zijn nu een paar weken verder en het volkje heeft regelmatig gevlogen, zelfs half november wisten ze nog stuifmeel te halen. Intussen is er een eerste echte vorstperiode geweest. 10 December, heeft het de hele dag gevoren. Ik heb geen idee wat de temperatuur was maar voor mijn gevoel was het meerdere graden onder nul. Toch kon ik het niet laten ze even te storen. Zouden ze deze kou wel aankunnen? Met mijn oor tegen de apideatoren aangedrukt heb ik even geklopt. Vrijwel onmiddellijk werd ik begroet met een zacht gegons. Ze hebben het dus nog niet opgegeven.

Een week later, zondag 19 december, heb ik even het deksel van de bovenste apidea getild om de voedselvoorraad te bekijken. Het voerbakje bovenin is nog helemaal vol, de tros zit in het middelste kastje en als ze in dit tempo doorgaan, komen ze zeer zeker aan deze voorraad toe voor het einde van de winter.

De situatie op dit moment (jan. '05). Foto: Hennie Peters.

Positief

Op 21 december ontving ik ons blad BIJEN. Zoals gewoonlijk blader ik het eerst even door. Op blad 338 kan ik mijn ogen niet geloven.

Frans Janssen overleden. Onvoorstelbaar. Je valt stil. Mijn gedachten dwalen af naar onze contacten. Steevast tijdens elke Algemene Vergadering: 'Hallo Ko, hoe gaat het ermee, fijn je weer te zien': bij zijn bezoek aan Terschelling en af en toe telefonisch. Ongelooflijk dat dit allemaal voorbij is. Gedachteloos blader ik verder. Pas bij de laatste regels van het 'Cursiefje' besef ik dat dit het laatste 'Cursiefje' was. Nog een afscheid, minder ingrijpend maar toch!

Je vraagt je af of het lezen van jouw stukjes voor ons een genoegen was. Rik, ik heb er van genoten. Je hield ons een spiegel voor. Ik zal ze missen.

BIJEN heb ik toen weggelegd, het was zo wel even genoeg.

22 december, storm en regen. De winterhei bloeit en aan de zuidkant van de waddijk zag ik al twee bloeiende paardebloemen. Heus, het wordt wel weer voorjaar. Ondanks alles.

Ko Zoet, Midland Terschelling

BD- Imkerdag 12 maart

Thema: Vitaliteit heerst, als het levenslichaam goed functioneert.

Programma

09.00: Ontvangst met koffie/thee

09.45: Opening

10.00: Lezing door Baldi Dekker: 'Bijengif en MS'

12.15: Lunchpauze. Infomarkt

13.15: Lezing Jan Saal: 'Plant-bij-kosmos'

14.00: Lezing Wim van Grasstek: 'Kwaliteit als kenmerk van immen op de omgeving'

15.00: Informatie: 'Chroma's van kompost en honing' door Theo Georgiades.

15.45: Rondvraag-discussie; sluiting.

Entreprijzen: dagprogramma incl. koffie/thee €16,50

Dagprogramma incl. koffie/thee en lunch €20,-.

Aanmelden kan door overmaking van het verschuldigde bedrag vóór 1 maart 2005 op Postbank 71.71.152 t.n.v. A. Varekamp, Wageningen. O.v.v. BD-imkerdag 2005. U kunt op 12 maart ook aan de kassa betalen. Voor nadere inlichtingen, het aanvragen van het programma en reserveren van de lunch (vóór 4 maart a.s.) kunt u contact opnemen met Wim van Grasstek, 0317-31 71 80.

advertentie

Voor een geneesmiddelenonderzoek (afkorting: PVB/0011) zijn we op zoek naar

Mannen en vrouwen (18 jaar of ouder) die allergisch zijn voor bijensteken

Dit onderzoek betreft een nieuw geneesmiddel dat ontwikkeld is voor de behandeling van allergische reacties bij bijensteken.

Het onderzoek wordt uitgevoerd door Dr. H. de Groot, Ac. Ziekenhuis, Rotterdam; Dr. Roovers, Tilburg; Dr. Pieters, Helmond; Dr. Bruggink, Haarlem en Dr. Hadderlingh, Purmerend.

Voorafgaand aan het onderzoek vindt een medische keuring plaats. Tijdens het onderzoek wordt u of met een al bestaand middel ofwel met het nieuwe geneesmiddel tegen uw allergie behandeld. Het lot bepaalt welke behandeling u zult ondergaan.

De behandeling duurt tot en met de zomer 2005. Aan het eind wordt naar de effectiviteit van de behandeling gekeken door middel van een opzettelijke bijensteek, in een veilige omgeving (op de dagbehandeling van een ziekenhuis).

Als de behandeling effectief blijkt te zijn, betekent dit dat u bij een toekomstige bijensteek veel minder kans op een algemene allergische reactie heeft.

Voor dit onderzoek komt u in het begin wekelijks, daarna één keer per maand naar uw allergoloog. Er zijn minimaal 14 bezoeken noodzakelijk.

Per bezoek aan de arts wordt €25,- vergoed ter dekking van de (reis)kosten. Bij grote afstanden wordt dit bedrag aangepast.

Het ondergaan van de bijensteek wordt vergoed met €100,-.

De reiskosten worden eveneens vergoed.

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met: Bureau *Special Secretary Service*, tel.: 0297 - 231249

Handelen na spuitschade of vergiftiging

Peter Elshout

Ieder jaar vallen bijenvolken ten offer aan een foutief gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en ongeoorloofd gebruik van insecticiden. De oorzaak kan zijn; ondeskundigheid, ongeïnteresseerdheid, gewoon pech of opzet. Als een imker het heeft over spuitschade, bedoelt hij eigenlijk altijd de indirecte schade die ontstaan is op het moment dat bijen stuifmeel en/of nectar hebben verzameld op gewassen die waren behandeld (bespoten) met een voor bijen giftige stof. Dit geldt uiteraard ook voor de drinkplaatsen van de bijen tussen de bespoten gewassen en de ontstane gifplassen die na de bespuiting zijn ontstaan. Bespuitingen met voor bijen giftige stoffen moeten altijd plaats vinden op momenten dat bijen niet vliegen. Kiest de teler voor een bespuiting in de vroege morgen, dan dient hij rekening te houden met de tijd die het middel nodig heeft om geheel op te drogen en niet meer kwaad kan voor bestuivende insecten. Een koude morgen met ochtenddauw kan hierbij funest zijn en een inschattingfout bewerkstelligen. Zo kan zelfs een goed willende teler met kennis van gewasbeschermingsmiddelen, ongewild door een inschattingfout, de veroorzaker zijn van de dood van door hem ingehuurd bestuivingpersoneel, de honingbij, maar ook van vele andere bestuivende insecten. Een oplettend imker met zijn honingbijen is de enige die een massa slachting onder bestuivende insecten kan waarnemen en kan handelen om een herhaling zo mogelijk te voorkomen.

Een ambtenaar van de AID, bemonstert dode bijen van een opzettelijke (directe) spuitschade. Bijen in paniek lopen over de kastwand. Foto's: P. Elshout

Onder heel andere omstandigheden als boven beschreven, is het als iemand eigenhandig bijenvolken tracht te doden door via het vlieggat een insecticide in de bijenwoning te spuiten.

Indirecte en directe spuitschade hebben overeenkomsten. In beide gevallen heeft er een massaslachting plaats, veroorzaakt door een gif voor bijen. Bijen die de aanslag nog overleefd hebben gedragen zich uiterst agressief (doodsangst) en zullen ieder levend wezen in de directe omgeving steken. Er vinden gevechten plaats op en voor de vliegplank. Veel bijen tollen op de grond in het rond, andere doen krampachtig pogingen om nog te lopen of op te vliegen. Een doodstrijd waarbij uiteindelijk de vergiftigde bijen met uitgestoken tong, gekromd achterlijf en verkrampde poten zullen sterven. Bijen met afwijkend gedrag en reeds dode bijen worden door de nog levende uit de bijenwoning gesleurd.

Toch zijn er duidelijke verschillen waar te nemen tussen volken die indirect, door een bespuiting met een gewasbeschermingsmiddel, of door een directe aanslag, dmv een spuitbus met een insecticide zijn bewerkt. Bij echte spuitschade zullen er bijna altijd bijen voor de vliegplank te vinden zijn met stuifmeelklompjes aan hun poten. Een uitzondering hierop zijn de volken die op honingdauw vliegen of op de nectar van de extraflorale nectariën. Denk eens aan geïnjecteerde lindebomen ter voorkoming van honingdauw, aardappel- en graanakkers die bespoten worden tegen luis en door de zwarte luis belaagde tuinbonen met hun extraflorale nectariën. Bij een directe vergiftiging worden er geen of hoogst zelden dode bijen met stuifmeelklompjes waargenomen. De vergiftiging is immers niet afkomstig van een dracht.

De gifspuiter zal waarschijnlijk altijd de nachtelijke duisternis misbruiken om niet gezien te worden en een confrontatie met zijn slachtoffers te vermijden. Een duidelijk waarneembaar verschil is te zien in de situering van de dode en stervende bijen. Bij een indirecte spuitschade zal er een driehoek-vormig tapijt van dode bijen voor de bijenkast ontstaan. De basis van deze driehoek is het breedst direct voor de bijenkast. Bij een directe aanslag op een bijenvolk, trachten de bewoners in totale paniek de bijenwoning te verlaten. Op, voor, opzij en achter, m.a.w. rond de hele bijenkast lopen of liggen dode en stervende bijen. Ook het inwendige van de bijenwoning laat een ander beeld zien.

Bij indirecte spuitschade zullen de vergiftigde bijen

Opzettelijke (directe) spuitschade. Zelfs achter de bijenkasten liggen de stervende en dode bijen.

Een (indirecte) spuitschade door een verkeerd gebruik van een gewasbeschermingsmiddel.

waarschijnlijk al bij het binnen komen van de bijenkast een afwijkend gedrag vertonen en daarom niet meer acceptabel zijn. Veel van deze doodzieke bijen sterven dan ook vlak voor en op de vliegplank. Bij directe spuitschade sterven massa's bijen vooral in de onderste broedbak. Bij het openen van zo'n volk is de kans groot dat de nog levende bijen letterlijk naar buiten stormen. Het dragen van goed sluitende kleding en imkerkap is in dit geval bittere noodzaak.

De door het gif gedode bijen verstopen de ruimte tussen de raten en de doorgang naar buiten. Als een directe spuitschade te laat ontdekt wordt is de kans groot dat de nog levende bijen in de hoger gelegen honingbakken door zuurstofgebrek of oververhitting zullen sterven.

Hoe te handelen bij spuitschade

Bij het vermoeden van spuitschade is het raadzaam je eerst te overtuigen of de bijen niet van de honger zijn dood gegaan. Ook bijen die van de honger doodgaan, sterven met een uitgestoken tong. Controleer dan ook eerst de voedselvoorraad door bijvoorbeeld de kast aan de achterzijde iets te lichten. Is men overtuigd van spuitschade, dan niets meer aan of rond de bijenstand veranderen en direct de AID bellen. Het is de plicht van iedere imker, spuitschade te melden. Ook al wordt de dader zomogelijk niet gevonden en krijgt men geen schadevergoeding. Registratie van ieder voorval van spuitschade draagt bij tot het wel of niet toelaten van het gebruik van een gewasbeschermingsmiddel. Neem geen bijenmonster en laadt de volken niet op voor de thuisreis. Het dan alsnog inschakelen van de

AID heeft dan geen enkele zin meer. Het bemonsteren van dode bijen kan alleen door een beëdigd ambtenaar van de AID. Deze zal naast de bemonstering ook dat wat er te zien is rond de bijenstand bekijken en in zijn rapportage opnemen. De imker is verplicht zijn volledige medewerking te geven aan de ambtenaar van de AID en daadwerkelijk hulp te bieden bij de opsporing van de veroorzaker. Dat daarbij ook voor de imker, onaangename relatie verstoringen met burens, een bevriend teler of een dorpsgenoot op het spel kunnen staan, zal hij moeten accepteren. Wordt de schuldige van spuitschade gevonden moet de imker hem aansprakelijk stellen voor de geleden schade. De imker zal zelf een begroting moeten maken van de werkelijk geleden schade. Het mogelijke verlies van honing, bestuivinggelden zijn hierbij niet van toepassing. Bij het opmaken van het proces-verbaal door de AID, moet de imker kenbaar maken dat hij zich civiel partij stelt. Ook zal de geleden schade in het proces verbaal moeten worden opgenomen. Om een en ander soepel te laten verlopen is rechtskundigenhulp gewenst. Hiervoor kunt u de vakbond of uw rechtsbijstandverzekering raadplegen. Alleen als de veroorzaker van de spuitschade bekend is en een overtreding van de Bestrijdingsmiddelenwet is bewezen, is er kans op een vergoeding van de geleden schade. Wordt afgeweken van de voorgeschreven afhandeling die gebruikelijk is bij spuitschade, dan kan de imker naar zijn centen fluiten en wordt er niet uitbetaald. Voor zij die het nog niet wisten, de telefoonnummers van de AID staan altijd vermeld in ons vakblad Bijen.

Mijn eerste praktijkles 'bijenhouden'

Jan van de Veluwe

Aan het einde der twintiger jaren, in de maand september, mocht ik voor het eerst met mijn vader mee naar opa, die als schapenhouder woonde op het landgoed 'de Hindekamp' in Ede, omgeven door de Edese, Ginkelse en Sysselste heide. Dat deed mij veel plezier, aangezien ik juist een nieuwe fiets had gekregen. Mijn vader ging dan gewoontegetroouw opa helpen met zijn bijen, die juist van de heide waren teruggekeerd. Het was dat jaar een goed honingjaar, want alle korven waren, ter vergroting van hun volume, tijdens het verblijf op de heide al voorzien van onderzetranden.

52

Bij opa werd op een rustig plekje een klein kuiltje in de grond gemaakt, waarin een stokje met een zwavelapje werd geplaatst. Na het aansteken van dat lapje werd er een rooster (rond stuk blik met spijkergaatjes) op het kuiltje gelegd, waarop de korf kwam te staan. De randen van de korf werden aangeschoven met zand om het afzwavelen snel en doelmatig te laten verlopen. Het was namelijk een triest verschijnsel als na afloop nog vele bijen verlamd en creperend rondkropen. Gewoonlijk kwamen alle bijen snel om in de verstikkende zwaveldampen. Opa schudde daarna de korf nog enige malen heen en weer, opdat de zich nog tussen de raten bevindende bijen ook op het rooster terecht kwamen. Aldus werden rond een 20-tal volken afgezwaveld, waarbij ook van mijn kant een werkzaam aandeel werd verwacht. Het was echter bepaald geen appetijtelijk gezicht; zo iets had ik nog nooit eerder meegemaakt.

Naar de honingzemerij

Daarna werden alle bijenkorven, beter gezegd honingkorven, op een platte boerenwagen afgevoerd naar een honingzemerij in de gem. Ede, waar de honing uiteindelijk werd geoogst en verkocht. De lege korven werden later weer opgehaald. Dat proces heeft zich in die tijd vele jaren herhaald, het was blijkbaar een alleszins lonende zaak. Opgemerkt zij nog dat de suikerbiet in het begin van de vorige eeuw in opkomst was en nog niet gold als een algemeen productiemiddel bij de fabricage van suiker.

Herkomst van de korven met bijen

De vraag rijst hoe die schapenhouders, veelal tevens 'imkers', jaarlijks aan die bijenvolken kwamen. Tijdens

de Veense (Veenendaal) bijen- en wolmarkt, die eervorige eeuw nog gedurende de hele derde week van juli plaats vond, verkochten de Veluwse schapenhouders aldaar hun schapenwol, waarna ze als retourvracht een aantal zwermvolken mee naar huis namen. Overwinteren vond toen nog niet plaats. Rond de toenmalige eeuwwisseling bedroeg de aanvoer van al die zogenaamde zwermvolken in Veenendaal, afkomstig uit Brabant en de Betuwe, nog rond de 3.000 stuks per jaar.

De komst van boekweit

Eerst tijdens de toenmalige eeuwwisseling verscheen in ons land, ongeveer gelijktijdig met de komst van kunstmest, de boekweit. Aangezien dit gewas sterk afhankelijk was van bijenbestuiving en reeds in juni begon te bloeien, ontstond er een groot probleem. De Veense zwermbijen kwamen namelijk pas in de derde week van juli! Het gevolg was dan ook dat toen de noodzaak ontstond om permanent bijen te gaan houden, m.a.w. er moest wel overwinterd worden. Ik herinner me nog dat ik toen voor het eerst kennis maakte met die goedkope, gekleurde bijensuiker, die met anilineblauw was vermengd en aldus ongeschikt was gemaakt voor persoonlijk gebruik.

De komst van bijenstalletjes

Ter wille van de goed lonende boekweitteelt ging menige schapenhouder daardoor in de loop van de vorige eeuw in dat rijke heidegebied permanent over op bijenhouden, zodat diverse bijenstalletjes van de grond kwamen. De korfhoning werd toen op de boerderij geoogst en nadien met een persapparaat uit de raten geperst. Ik heb dat hele proces in mijn jonge jaren mogen meemaken, hetgeen ik achteraf gezien als een leerrijke bijenperiode heb ervaren. Gezien al die bijenactiviteiten in de gemeente Ede wordt deze plaats dan ook wel als de bakermat van de Nederlandse imkerij aangemerkt.

Zwavelapjes nog in gebruik?

Enkele jaren geleden kwam ik in het bezit van een zwermvolkje, geschept in het naburige Twello. De herkomst ervan was mij niet bekend. Na verloop van enige tijd bleek het, wat je noemt, een uitgerekend 'rotvolkje' te zijn. Zelfs de burens beklagden zich een

Verder lezen op pagina 53

Cultuurgeschiedenis van de bij

De bij, Honingmaker, meesterarchitect en rolmodel
Bee Wilson

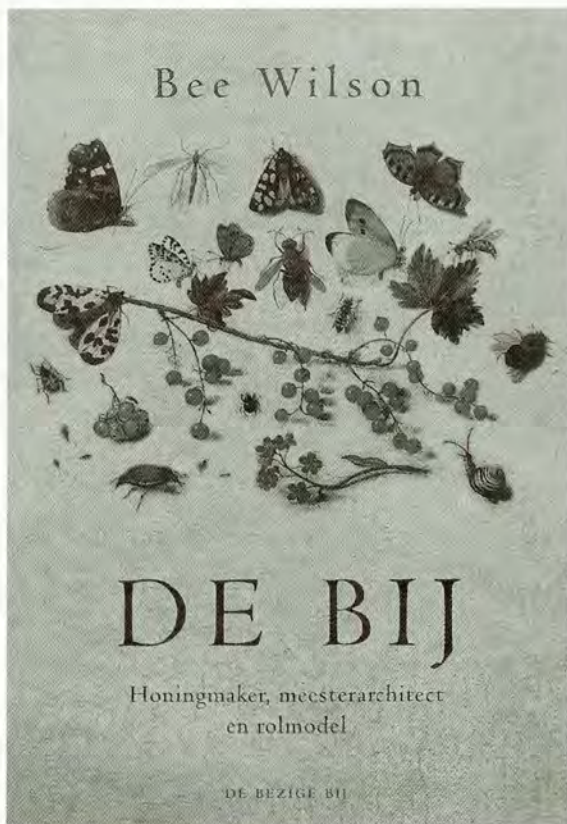
Door Heleen van Wijk

Sinds de mens zeventienduizend jaar geleden voor het eerst jacht maakte op honing en rotstekeningen van honingraten schilderde, beschouwt hij de *apis mellifera* – de bij – als een van de wonderen der natuur: een sociaal, hardwerkend, fraai en angstaanjagend dier. En overal waar bijen om hun honing – het oudste zoet- en conserveermiddel ter wereld – worden gehouden, heeft men in de loop der tijden theorieën over het bijenvolk aangedragen. De honingraatstructuur is verheerlijkt, de stabiliteit van het bijenkoninkrijk geprezen. Bijenkorven zijn geïnterpreteerd als vingervijzingen Gods, de bijen zelf als ons evenbeeld (of andersom). Geen wonder dus dat we de bij door de eeuwen heen tegenstrijdige eigenschappen hebben toegedicht: deugdzaamheid en wreedheid, kuisheid en losbandigheid, regelmaat en ordeloosheid. Bijen zouden feministisch zijn, maar ook juist patriarchaal. Ze werden gezien als de ideale burger, geleerde, moeder, arbeider of soldaat.

In deze vermakelijke cultuurgeschiedenis vertelt Bee Wilson wat de mens door de eeuwen heen over de bij heeft willen geloven. Ze citeert filosofen, biologen, kunstenaars, schrijvers en bijenhouders over het meest veelzijdige schepsel uit het dierenrijk: van Alexander de Grote en Napoleon tot Sherlock Holmes en Mohammed Ali. Bovendien trakteert ze de lezer op recepten. *De Bij* gaat over koninginnen en darren, over seks en politiek, over bijenbaarden en bijenmystici en over leven en dood. Maar bovenal gaat *De bij* over onszelf.

Vervolg van pagina 52

paar maal over die hinderlijke bijen. In het Bijenhuis een pakje zwavellapjes gehaald, waarmee het probleem snel werd opgelost. Ik heb daartoe 's avonds laat de vliegplank van het betrokken volk gesloten, het zwavellapje aangestoken en midden op de schuiflade onder het bodemrooster geplaatst. Binnen een paar minuten was het probleem opgelost. Onbewust moest ik daarbij nog terugdenken aan het verre verleden, het afzwavelen der korfolken op 'de Hindekamp'.

De auteur

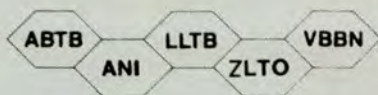
Bee (Beatrice) Wilson (1974) studeerde geschiedenis en politieke wetenschappen. Ze is culinair journaliste en *fellow* aan het St John's College in Cambridge, waar ze politieke geschiedenis doceert. In 2002 werd ze door BBC 4 uitgeroepen tot 'food writer of the year'. Wilson heeft een wekelijkse column in *The Sunday Telegraph*-magazine.

Over het boek

'Een onweerstaanbare cultuurgeschiedenis over het meest veelzijdige schepsel uit het dierenrijk.'
'Een heerlijke, eclectische geschiedenis over de eeuwenoude verhouding tussen bijen en mensen. Van harte aanbevolen.' - *The Bookseller*
'Een geweldig boek, minstens zo goed als Dava Sobels *Longitude*.' - *The Guardian*

De Bij, Bee Wilson

Het boek is o.a. te koop bij Het Bijenhuis
Wageningen, ISBN 90 234 1561 2, Prijs €22,50.

Bestrijding AVB: overleg overheid en bijenhouderij stokt

Henk van der Scheer, Frans Heessen, Dick van Houwelingen
 In de eerste maanden van 2002 heeft u kunnen lezen dat er overleg plaats vond tussen overheid (Directie Voedings- en Veterinaire Aangelegenheden (VVA) van het Ministerie van LNV) en de georganiseerde bijenhouderij over het beleid ten aanzien van bestrijding van AVB. Dat overleg was op gang gekomen onder druk van de overheid. Die wenste (mede)financiering van de kosten die voortvloeiden uit de aanpak van AVB. Al snel werd duidelijk dat er een gedegen plan van aanpak gemaakt moest worden en dat alle kosten van bestrijden voor rekening dienden te komen voor de bijenhouderij. Mocht de bijenhouderij daarmee niet akkoord gaan, dan overwoog de overheid te stoppen met haar aandeel in de bestrijding van AVB. Dan zouden ook geen gezondheidsverklaringen meer worden afgegeven voor grensoverschrijdend verkeer. Volgens de wet (EU-richtlijn 92/65) is de overheid namelijk slechts verplicht tot handelend optreden (afgifte van gezondheidsverklaringen) bij grensoverschrijdend verkeer van bijen en bijenproducten en kan de overheid maatregelen nemen ter bestrijding van de ziekte, maar is daartoe niet verplicht, aldus de uitleg van de RVV.

Er heeft overleg plaats gevonden door ons met VVA. Er is enige overeenstemming bereikt, maar er zijn ook geschilpunten gebleven. De overheid wilde de zaken snel regelen, maar sinds eind 2002 stokt het overleg. Reden voor ons om u eens te informeren over de stand van zaken.

Monitoring Van meet af aan heeft de bijenhouderij (lees: de delegatie van de Bedrijfsraad) aangeboden om de preventieve kant van de aanpak, inclusief monitoring van sporen van de AVB-bacterie in voederkransmonsters, voor zijn rekening te willen nemen. Dat preventieve plan van aanpak is onderwerp geweest van meerdere besprekingen tussen de bijenhouderij en de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV). In de eerste maanden van 2002 heeft u over de resultaten daarvan in dit blad kunnen lezen. Toen is de aanpak beschreven, zijn instructies ter bestrijding van AVB gegeven en is ingegaan op het voederkransonderzoek. Gebleven is een verschil van inzicht over het doel van de monitoring en daarmee samenhangend de wijze van uitvoering van de monitoring en dus de kosten. In tegenstelling tot de overheid wensen wij dat de gegevens uit zo'n monitoring (ook) gebruikt worden voor de opsporing van standen met zieke volken. Dat gaat geld kosten en gezien het beleidsplan van LNV voor 2005 dat recent is verschenen, zullen die kosten voor rekening van het rijk komen. Letterlijk staat er in dat beleidsplan: *'De bestrijding van dierziekten is en blijft de eerste verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven. De kosten die hieraan verbonden zijn, worden dan ook zoveel mogelijk bij het bedrijfsleven in*

rekening gebracht. Dit geldt niet voor de kosten van dierziekten bij particulieren en de kosten van opsporing en toezicht; deze blijven voor rekening van de overheid.' Een eindje verder lezend in genoemd beleidsplan wordt duidelijk wat de overheid wil. Daar staat: *'Eén van de belangrijkste risicofactoren in de bestrijding van een dierziekte-uitbraak is een lange periode tussen besmetting en ontdekking. Monitoring, bewaking en 'early warning' zijn van groot belang voor het zo vroeg mogelijk signaleren van een (potentiële) uitbraak.'* Signaleren dus zonder daar meteen een opsporing aan te verbinden. Wel alert worden, c.q. blijven, op een uitbraak en die dan bestrijden (ruimen).

Financiering VVA stelt dat ze alle sectoren over dezelfde kam wil scheren. Daarmee bedoelt VVA dat wij net als de andere sectoren alle onkosten van de bestrijding dienen te betalen. Uitzondering lijkt nu de opsporing (gebiedsscreening) en het toezicht (instellen en handhaven van vervoersverboden). Volgens het recente beleidsplan komen die kosten voor rekening van het rijk. Wat blijft zijn de kosten voor preventie, voor ruiming (door Rentokil) en voor vergoeding van geruimde volken en materialen alsmede de taxatie daartoe. Dat is een aardige stellingname, maar de bijenhouderij kent geen registratieplicht en geen Productschap dat de benodigde gelden int conform de voorschriften in de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren (GWWD).

Het argument dat wij niet op dezelfde manier zijn georganiseerd als andere veesectoren en dat verreweg de meeste bijenhouders eigenlijk 'particulieren' zijn, maakte weinig indruk: MLNV is er voor het bedrijfsleven en niet voor hobbyisten. Dieren bij particulieren worden meegenomen in de bestrijdingsmaatregelen voorzover ze de belangen van de georganiseerde (beroeps-) veetelers zouden kunnen schaden. Informatie bij het Productschap voor Vee en Vlees maakte duidelijk dat MLNV met de andere sectoren een convenant voor de loop van vijf jaar heeft gesloten over de financiering van bestrijding van besmettelijke dierziekten. In dat convenant staan financieringsplafonds voor ziekten bij koeien, varkens, schapen en geiten. Komen de kosten hoger dan die plafonds, dan betaalt de overheid het meerdere. Ook behoeven de sectoren niet te betalen voor ongeorganiseerden: er zijn kortingspercentages overeengekomen. Zeer belangrijk is dat de grenzen dichtgaan voor import van vee en vlees van een bepaalde diersoort als er ergens in de wereld een besmettelijke ziekte bij die diersoort optreedt.

Ook wij konden een korting (15%) krijgen voor de 15% ongeorganiseerde imkers! Helaas kon de grens niet dicht voor de 8.000 ton honing die ons land importeert en die praktisch helemaal besmet is met de AVB-bacterie. Gelijke monniken, gelijke kappen stelden wij. Als de grens niet dicht kan, dan maar geen betaling. Vervolgens verzandde het gesprek in de vraag in hoeverre die buitenlandse honing oorzaak kan zijn van uitbraken in ons land en dat kon dan een extra korting betekenen. Op schattingen door de overheid zijn wij maar niet ingegaan. Wij hebben gevraagd over welke bedragen we het eigenlijk hadden en wat de RVV zou kosten. Het antwoord moeten we nog horen, want sindsdien zijn we niet meer uitgenodigd voor overleg.

Hoe nu verder? Gelukkig kunnen we constateren dat de RVV nog steeds optreedt bij melding van een uitbraak van AVB. Recent is dat nog weer gebeurd bij Heerlen. Helaas wordt de bijenhouderij slecht op de hoogte gehouden (over de omvang) van hun activiteiten. De ziekte treedt de laatste jaren gelukkig weinig op. Toch blijven wij hameren op het nemen van preventieve maatregelen. Vooral het laboratoriumonderzoek van voederkransmonsters is een goede zaak. Zo dient iedereen die bijen en gebruikte materialen koopt, te vragen naar de bijbehorende 'negatief verklaring'. Zolang de overheid ons blijft benadelen met de import van vele tonnen besmette honing en daaraan ook nog verdient (6% BTW), hebben wij geen behoefte aan verdere besprekingen over (mede)financiering van ruimingskosten. Over monitoring en de financiering daarvan valt te praten als ook het opsporingsaspect van standen met zieke volken er bij wordt betrokken.

Bijpraat (35)

Eric Blankert, voorzitter ABTB

Zoals de regelmatige lezer gemerkt heeft probeer ik u in mijn stukjes 'Bijpraat' een overzicht te geven van mijn ervaringen, opgemerkte bijzonderheden en gedachten over het imkergebeuren. Door deze ervaringen met u als lezer te delen ontvang ik regelmatig reacties. Zo ontving ik een bericht van een teleurgestelde lezer naar aanleiding van een opmerking in 'Bijpraat' 32 over een lezing over 'bijenbrood'. De lezing werd als erg commercieel en als weinig informatief ervaren. Wellicht dat anderen hier anders over denken. Ik zie hun reacties graag tegemoet. Wanneer we openstaan voor gefundeerde kritiek en hieruit lessen trekken, kunnen we tot een beter resultaat komen.

- In dat kader zal ik u in een volgende bijdrage berichten over onze studiedag op 12 februari in Wehl, opfriscursus bestuivingsimker (sSBI Geldermalsen) en over het verloop van onze algemene ledenvergadering d.d. 5 maart 2005 in de zaal van Kon. Beatrixcentrum, Kon. Wilhelminastraat 14 te Wehl die om 14.00 uur aanvangt. Tot slot over een agenda die volloopt met andere afspraken zoals: 10.01 bestuursvergadering, 21.01 jaarvergadering afdeling Oost-Betuwe, 22.01 brainstormdag hoofdbestuur, 03.02 overleg vier imkerorganisaties te Vught, 17.02 kringvergadering regio, 21.02 hoofdbestuurvergadering, 22.02 commissie honing te Wageningen, 12.03 regiobijeenkomst honing enz. enz. Vindt u ook dat naarmate je ouder wordt de jaren en dagen sneller op elkaar volgen?

- Vlak voor de kerstdagen zijn de bureauladen op de afdeling van de directeur voedselkwaliteiten en diergezondheid van het ministerie LNV blijkbaar geleidigd. Het lastige dossier waarin de

bedrijfsraadvertegenwoordigers zich taai hebben opgesteld wordt nu in een brief van 17.12.2004 afgedaan met: 'Derhalve willen wij u meedelen dat AVB per 1 maart 2005 niet meer door de overheid bestreden zal worden. Als uw sector zelf plannen heeft voor de bestrijding van AVB dan kunt u een verzoek doen aan het ministerie van LNV om voor onderdelen die alleen via de overheid te realiseren zijn, hierin te faciliteren.' Het zal u duidelijk zijn dat de vertegenwoordigers H. v.d. Scheer, VBBN, F. Heessen, LLTB en D. van Houwelingen, ANI, inmiddels volop bezig zijn met deze zaak, daar de overheid op grond van de Gezondheids- en Welzijnswet voor dieren (zie www.overheid.nl wetten) hierin wel degelijk een taak heeft. Naar hen die hierin interesse hebben kan ik ook de artikelen e-mailen die mijn oudste dochter ten behoeve van de commissie heeft opgezocht met betrekking tot Europees recht c.q. bepalingen. Uw verzoek graag richten aan ericblankert@hotmail.com. U wordt van de ontwikkelingen door uw imkerbond op de hoogte gehouden.

- Gespannen wachten wij het uitwinteren van onze volken af. Ik in het bijzonder daar omliggende varkensstallen in de nabijheid van mijn bijenstal gesloopt worden en de bijen hierdoor van hun winterzit kunnen geraken. Denk aan tijdig ontsmetten/schoonbranden van uw in te zetten kastmateriaal! Hoe is het met de mijtval, is aanvullende bestrijding nog nodig?

Registreer uw kastverplaatsingen als u naar de wilg gaat. Formulieren kunnen u digitaal of per post door ons secretariaat worden toegezonden.

- De sSBI geeft de imkers die een certificaat bestuivingsimker hebben behaald, de gelegenheid bijenvolken voor de bestuiving aan te bieden via de website www.ssbil.nl. Voor donateurs is er van 11 augustus t/m 14 augustus weer een excursie naar Terschelling (zie 'Bijpraat' 31).

Bij verhuur van bijenvolken, aldus het nieuwsbulletin, moet u letten op de BTW, indien u deze dient af te dragen. 'Bij iedere economische handeling moet, volgens de wet, in Nederland BTW berekend en afgedragen worden. Voor verkoop van levende have 6%, voor overige dienstverlening 19%. Zet u bijen in voor de bestuiving? Welke omschrijving zet u op de factuur? Als u het woord 'BTW' op uw declaratie/rekening/factuur zet, bent u verplicht dit af te dragen aan de belastingdienst. Bij verschillende imkers zijn met de belastingdienst individuele afspraken gemaakt. Ook ontstaat dikwijls een discussie over het percentage. Verhuur van bijen ten behoeve van voedingsmiddelen mag volgens een laag tarief. Verhuur van bijen ten behoeve van andere gewassen moet weer volgens hoog tarief. Een discussie die niet altijd duidelijk is. Een voorbeeld vinden we bij koolzaad. Bij bestuiving van dit gewas zijn bijen zeer wenselijk. Wordt het koolzaad gebruikt voor de voedingindustrie of voor biodiesel? Aldus een citaat uit het nieuwsbulletin. Voor meer info zie website sSBI.

- Hebt u zich (bij belangstelling) al opgegeven voor de reis naar Apimondia in Ierland?

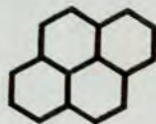
Zie hiervoor het januarinummer.

Reis Ierland, bezoek Apimondia

Zoals u reeds in het januarinumnummer heeft kunnen lezen organiseert de ABTB een reis door Ierland met een bezoek aan het Apimondiacongres. Tijdens deze rondreis worden, naast Apimondia, vele andere bezienswaardigheden bezocht, zoals de Connemara-regio, beroemd om zijn schitterende natuur met schapen, honderden kleine meren, stenen muren, kleine boerderijen en met heide bedekte heuvels. De 'Kliffen van Moher', de 'Burren'-regio en de tuinen van Powerscourt.

Voor meer informatie of boekingen kunt u zich wenden tot Imkerbond ABTB, G. Hollander, Van Marlestraat 13, 7035 AN Kilder, 0314-68 33 29, E: g.hollander@zonnet.nl of www.imkersverenigingwehl.nl (reis Ierland aanklikken).

56

Enquête onder leden van de Bond van imkers van de LLTB

Jan Schrage, bestuurslid LLTB

De afgelopen zomer heeft het hoofdbestuur een enquête gehouden onder al haar leden. Doel van deze enquête is om te onderzoeken of er aanleiding is om het huidige beleidsplan en de huidige organisatiestructuur van de bond bij te stellen. De eerste resultaten zijn inmiddels verwerkt. Hieruit komen een aantal signalen naar voren. Deze signalen waren voor het bestuur aanleiding om hierover met leden van gedachten te wisselen. Deze gedachtewisseling heeft eind november/begin december plaatsgehad in de drie regio's. De resultaten van de enquête en de regio-bijeenkomsten worden verwerkt in een beleidsplan. Dit plan zal aan de algemene ledenvergadering voorjaar 2005 voorgelegd.

De leden hebben massaal gehoor gegeven aan de oproep om de vragenlijst in te vullen. Van de uitgezonden 450 formulieren mochten we 212 terug ontvangen. Dit is een score van 47%! Ook de regionale bijeenkomsten zijn goed bezocht. Totaal hebben ongeveer 100 leden gediscussieerd over de uitkomsten van de schriftelijke enquête. Hieronder worden de belangrijkste uitkomsten op een rijtje gezet.

Informatie over de bond verkrijgen de leden vooral van de afdelingen en via het maandblad BIJEN, respectievelijk 62% en 98%. Bijna de helft van de leden die de vragenlijst hebben ingevuld (respondenten) beoordeelt de ondersteuning van de bond aan de afdelingen positief (46%). 30% heeft hierover geen mening en de rest beoordeelt de ondersteuning als onvoldoende of slecht.

Precies éénderde van de respondenten vindt dat de bond andere activiteiten moet ontplooiën, of bestaande activiteiten naar een hoger plan moet brengen. De belangrijkste punten hieruit zijn PR en voorlichting, met name naar de burger en (lokale) overheid, scholing, ziektebestrijding en onderzoek naar ziekten. Iedereen die de vragenlijst heeft

ingevuld leest het maandblad BIJEN. 90% van hen beoordeelt de informatie die het blad geeft voldoende tot ruim voldoende.

Eén van de doelen van deze enquête is de bijstelling van het beleidsplan. Ruim éénderde van de respondenten vindt het aanbod van scholing voldoende. 36% vindt van niet en de rest heeft hierover geen mening. 70% van de bevroegden vindt dat de burgers onvoldoende worden geïnformeerd over de bijenhouderij. Tijdens de discussiebijeenkomsten zijn beide punten uitgebreid besproken. De leden hebben het bestuur meegegeven om beide punten hoog op de aandachtslijst te zetten voor het nieuwe beleidsplan.

Ook over de huidige organisatiestructuur zijn vragen gesteld. Als het gaat om de vraag of het hoofdbestuur invulling moet geven aan de eis uit de statuten dat een afdeling uit minstens 30 leden moet bestaan, staken de meningen. Een andere vraag is, hoe de leden een samengaan met één of meerdere organisaties beoordelen. Bijna 60% van de respondenten beoordeelt een samengaan positief tot zeer positief. Een kleine 18% negatief tot slecht en een kwart van de bevroegden staat er neutraal tegenover. Tijdens de bijeenkomsten is de organisatiestructuur zijdelings aan de orde geweest.

Ook is de leden een aantal persoonlijke vragen voorgelegd. Eén uitkomst hiervan bewijst maar weer eens dat de bijenhouderij voornamelijk wordt gerund door ouderen die de pensioenleeftijd naderen of hebben bereikt: 60% is 60 jaar of ouder.

Het bestuur van de bond bedankt alle leden die de enquête hebben ingevuld en ingezonden. Ook bedankt zij iedereen die de discussiebijeenkomsten heeft bijgewoond. Mede door hun inbreng kan aan het beleid van de bond de komende jaren gestalte worden gegeven. Het bestuur voelt zich door de grote betrokkenheid van haar leden gesteund in haar werk. Deze betrokkenheid zal vertaald worden in het beleid voor de komende jaren.

17 Nieuwe imkers in Horst

De imkersvereniging Horst a/d Maas heeft onlangs 17 nieuwe, jonge imkers, waaronder acht vrouwen, opgeleid. Zij ontvingen het getuigschrift van de beginnerscursus uit handen van de voorzitter van de Limburgse Bijenhoudersbond van de LLTB de heer Frans Heessen.

Deze opstartcursus bijhouden is gehouden op de Modelbijenstand 't Zoemhûske, gelegen in de Kasteelse Bossen. Het Zoemhûske is het educatiecentrum voor de bijenteelt in Horst, het dient tevens als verenigingsgebouw voor de 86 leden. Op dit moment zijn er gevorderde plannen om het sterk verouderde gebouw te vervangen door een geheel nieuw Praktijkcentrum voor Bijenteelt. De lessen werden verzorgd door de bijenteeltleraren Joep Verhaegh en Jan Caris, bijgestaan door Jos Steegh.

In februari is de cursus gestart met vier theorieavonden, in het seizoen van maart tot september voortgezet met twaalf praktische bijeenkomsten en in november afgesloten met een examen.

De cursisten zijn afkomstig uit heel Noord-Limburg en een enkeling uit Noord-Brabant.

Deze jonge imkers gaan de vergrijzing tegen en de imkerij houdt op deze manier zijn vitaliteit, een noodzakelijkheid

voor de regio als men bedenkt dat de afdeling Horst a/d Maas met zijn ongeveer 900 volken per jaar goed is voor € 22 miljoen aan door bijen bestoven producten. Bijen voegen veel toe aan de land- en tuinbouw in dit gebied. Wij wensen de nieuwe imkers veel succes met het bijenhouden.

ALV VBBN zaterdag 19 maart 2005

De Algemene Ledenvergadering wordt gehouden op zaterdag 19 maart 2005 in het Congresgebouw van het Wageningen Internationaal Congres Centrum (WICC), Lawickse Allee 11 te Wageningen, aanvang 10.00 uur, einde 12.30 uur.

Vanaf 09.30 uur ontvangst met koffie.

Agenda

1. Opening door de voorzitter, dhr. Jos Plaizier
2. Notulen ALV 27 maart 2004, zie BIJEN september 2004
3. Mededelingen en ingekomen stukken
 - a. Stichting m.b.t. expositie Bijenhuis
 - b. Apimondia Ierland, 21-26 augustus 2005
4. Jaarverslag 2004
5. Financiële jaarstukken 2003/2004
 - a. Vragen over de financiële stukken dienen uiterlijk 14 dagen voor de vergadering schriftelijk te worden ingediend
6. Commissie Nazien Boeken
 - a. Verslag van de commissie
 - b. (her)Benoeming leden van de Commissie
7. Begroting 2004/2005 en meerjarenraming VBBN
 - a. Opmerkingen over de begroting dienen uiterlijk 14 dagen voor de vergadering schriftelijk te worden ingediend
8. Verkiezingen Hoofdbestuur
 - a. De heer Jos Plaizier is aftredend en stelt zich herkiesbaar.
 - b. De heer Rob Nijman is aftredend en stelt zich herkiesbaar
 - c. De heer Henk van der Scheer is aftredend en stelt zich herkiesbaar
 - d. De heer Henk Zomerdijs is aftredend en stelt zich herkiesbaar
 - e. De heer Kees Bos, penningmeester, is aftredend en niet meer herkiesbaar. Omdat er vorig jaar geen kandidaat is gevonden voor penningmeester is de heer Bos nog voor één jaar aan gebleven.
 - f. Het bestuur stelt voor te verkiezen tot nieuw lid van het HB de heer Werner Vorstman. De heer Vorstman zal de functie van penningmeester gaan bekleden.
9. Voortgang gesprekken BvB ZLTO en VBBN
10. Voorstel HB t.a.v. blad BIJEN
11. Beleidsplan 2004-2009
12. Activiteitenplan 2005

13. PAUZE
14. Onderscheidingen
15. Toekenning geldprijs Dick Vunderinkfonds
16. *Bijenhouden.nl*
17. Het maandblad BIJEN
18. Rondvraag
Bij voorkeur vragen schriftelijk indienen tijdens pauze.
19. Sluiting om 12.30 uur
Na de sluiting van de ALV wordt u de mogelijkheid geboden de lunch met koffie/thee te nuttigen in het Bijenhuis te Wageningen. Een lunchpakket à €2,70 kunt u reserveren per telefoon (0317) 42 24 22, per fax (0317) 42 41 80 of E: vbbn@vbbn.nl
Na de lunch start om 14.00 uur het middagprogramma.

Middagprogramma ALV

Thema: Kleine bijenkastkever

Gezien de actualiteit en vraag naar informatie wordt het middagprogramma van de ALV geheel gewijd aan de Kleine bijenkastkever.

Sprekers:

- 14.00 uur: drs. Jan Krikken, entomoloog en Adjunct-directeur Museum Naturalis, Leiden: 'Hoe herkennen we de Kleine bijenkastkever (*Aethina tumida*)'.
- 14.30 uur: Prof. Frans Jacobs, Laboratorium voor Zoöfysiologie, Universiteit Gent, België: 'Kleine bijenkastkever: consequenties voor de imker. Herkenning in de bijenkast en mogelijkheden voor preventie en bestrijding'.
- 15.15 uur: Gelegenheid tot het stellen van vragen.
- 15.30 uur: Sluiting.

Hoe komt u bij het Congrescentrum

WICC/IAC? adres: Lawickse Allee 11 Wageningen

Openbaar vervoer:

- Vanaf station Arnhem: Midnet bus 50, 80 en 81 (resp. richting Utrecht, Amersfoort en Utrecht)
 - Vanaf station Ede/Wageningen: Midnet bus 83 en 84
 - Vanaf station Rhenen: Midnet bus 50, 80 en 81 (richting Arnhem)
- Voor alle bussen geldt: halte WICC/IAC
De treintaxi brengt u vanaf station Ede/Wageningen tot voor de deur van het Congrescentrum. (Is die er nog??)

Met de auto:

- Via N225 vanaf Rhenen/Breda (A15), 1e kruispunt met verkeerslichten (links Kortenoordallee, rechts Costerweg, rechtdoor Lawickse Allee), recht oversteken en direct de ventweg aan uw rechterhand nemen, na 200 m parkeer-ruimte IAC aan uw rechterhand.
- Als u het terrein van het Bijenhuis verlaat gaat u rechtsaf, bij de verkeerslichten rechtdoor (Nijenoordallee). Deze weg volgen tot tweede verkeerslicht (u rijdt tegen het Agrobusinesspark aan), linksaf de Kortenoordallee op, doorrijden tot het tweede verkeerslicht (rechtsaf is richting Rhenen). U slaat hier linksaf richting Centrum, meteen de ventweg aan uw rechterhand inrijden, na 200 m parkeerruimte IAC.

- Vanaf Ede (A12) richting Wageningen rijden, op het kruispunt (verkeerslichten) met de Nijenoordallee (links Restaurant 'Het Gesprek') rechtsaf slaan. Zie verdere aanwijzingen hierboven vanaf 'Nijenoordallee'.
- Vanaf Arnhem/Nijmegen: bij het vierde verkeerslicht (Forddealer Van der Kolk) linksaf richting centrum en meteen weer rechts.
- a) op het parkeerterrein rechts meteen parkeren (betaald), volg het voetpad over de gracht naar het WICC/IAC;
- b) eerste weg rechtsaf, einde weg weer rechts, na ca. 100 m rechts parkeerterrein WICC/IAC.

Onderscheidingen VBBN 2004

Marga Canters/Gerda Bogaards

In de tweede helft van 2004 mochten weer diverse VBBN-leden een blijk van waardering ontvangen.

58

Verenigingsspelden worden uitgereikt bij langdurig lidmaatschap: leden die 25 jaar lid zijn ontvangen een verzilverde speld, bij een lidmaatschap van 40 jaar ontvangt men een vergulde speld.

Erespelden krijgen zij die een bestuursfunctie hebben uitgeoefend over een periode van 10 jaar (verzilverd) en 25 jaar (verguld).

Een *ereschildje* wordt uitgereikt aan leden die 50 jaar lid zijn.

Een *oorkonde* wordt uitgereikt aan leden die zich op een of andere wijze verdienstelijk hebben gemaakt voor de subvereniging, of die langer dan 60 jaar lid zijn.

Een *erkerfje* komt toe aan degenen die zich verdienstelijk hebben gemaakt op meer dan plaatselijk niveau.

Het Hoofdbestuur van de VBBN wil de leden die hiervoor in aanmerking kwamen nogmaals danken voor hun trouwe lidmaatschap en hun inzet voor de Vereniging.

De namen van ontvangers van een erespeld staan **vet** gedrukt.

Arnhem/Velp: Gunning, F., **Simon M.**

Assen: Heuvel, T.v.d., Meijer, O.de (ereschildje)

Ruiter, J.de

Bathmen: Bakker, J.W., Broekhuis, A.J.

Den Haag: Gelderen, L.van

Ermelo: Bekker, B., Groot, J.de

Hengelo Gld.: Lijftogt, W.

Hoogeveen: Mensink, J.W.H.

Made: Visser, D.de

Musselkanaal: Westen, A.J.

Staphorst: Bloemert, W., Dunnink, J., Dunnink, L., Harke, J., Koster, H., **Stegeman, P.**, Stegeman sr., P., Timmerman, H. (ereschildje), Woltinge, H.

Steenwijk: **Beek, A.A.van, Brandsma, J., A.A.van, Brummen, M.van, Have, H.J.van**

Vaassen: Norel, M.van

100-jarig Leersum

Op 5 november 2005 bestaat onze imkervereniging honderd jaar. Ter gelegenheid van dat feit heeft B & W van Leersum ons de gelegenheid geboden om een expositie

over bijen in te richten. Het gemeentehuis heeft een mooie ruimte om schilderijen op te hangen en er is ook voldoende ruimte om beelden op sokkels te plaatsen, eventueel in vitrines. De expositie kan door ons ingericht worden op 3 en 4 november 2005 en de ontruiming is gepland op 19 november 2005.

Ons verzoek is aan collega imkers, die zich ook met kunstuitingen over het bijenleven bezighouden of vrienden hebben in het schilders- of beeldhouwerswereldje, en hun werken graag zouden willen exposeren in Leersum, contact op te nemen met: Wout Epping, Roekenes 54, 3956 RS Leersum, 0343-45 14 07. E: epping44@zonnet.nl
Om een selectie te maken uit het aanbod zou een foto van het object zeer welkom zijn. Aan de expositie zijn geen kosten verbonden en al het geëxposeerde materiaal is verzekerd.

Websites VBBN

Roel ten Klei, bedrijfsleider Het Bijenhuis

De VBBN beweegt zich als moderne vereniging ook op de elektronische snelweg. De kosten daarvan komen tot uitdrukking in de winst- en verliesrekening.

De sites die onder de VBBN vallen zijn:

www.bijenhouden.nl, www.vbbn.nl, www.bijenhuis.nl, en www.bijen.info

www.bijenhouden.nl

Onder deze site vallen het imkerforum en www.bijen.info. Momenteel zijn er 1173 geregistreerde forumdeelnemers.

Van deze deelnemers zijn er gemiddeld altijd wel vijf (naast de geregistreerde bezoekers) tegelijkertijd op het forum aanwezig, afhankelijk van het tijdstip van de dag.

Het aantal abonnees op de forumkrant is nu 138. Het grootste aantal bezoekers tegelijkertijd op het forum was op 21 september jl. om 22 uur 16: 53 bezoekers.

De laatste tien maanden zijn er totaal 39.308 bezoekers geweest dus ongeveer ongeveer 125 bezoekers per dag; de meesten blijven ongeveer 10 à 15 minuten op het forum.

www.vbbn.nl

Deze site wordt door ongeveer 80 bezoekers per dag bezocht, de laatste tien maanden: 26.260 bezoekers.

www.bijenhuis.nl

Hierop komen gemiddeld 36 bezoekers per dag snuffelen in het assortiment; de afgelopen tien maanden 10.857 bezoekers.

www.bijen.info

Het betreft hier het online 'groentjes'-archief, dat nog steeds niet erg bekend is bij de forumbezoekers.

Gemiddeld komen er 8 bezoekers per dag, de laatste tien maanden 2.800 bezoekers waarvan 80% afkomstig is uit Nederland en 3% uit België.

Het bezoek aan de sites www.bijenhouden.nl en www.bijenhuis.nl komt voor grofweg 75% uit Nederland, een kleine 10% uit België, de rest komt uit de hele wereld of is onbekend.

Van het bezoek aan de VBBN site komt gemiddeld 65% uit Nederland, een klein deel uit België en het restant uit de wereld.

Virussen en varroa besproken

Deel 1: virussen

Henk van der Scheer en Marcel Simon, VBBN-werkgroep Bijengezondheid

Op 6 november 2004 was er weer een bijeenkomst van de bijengezondheidscoördinatoren in het Bijenhuis. Ditmaal waren als sprekers uitgenodigd Dr. Reinhold Siede, onderzoeker virologie aan het Bieneninstitut Kirchhain in het Bundesland Hessen in Duitsland en Ing. Jeroen Donders, onderzoeker bij PPO-Bijen te Wageningen. Eerstgenoemde sprak over virussen bij honingbijen en de eventuele relatie tussen virussen en het optreden van sterfte van bijenvolken in najaar en winter. De ander vertelde over het varroa-onderzoek bij PPO-Bijen in het afgelopen jaar. In deze bijdrage gaan we in op het virus-verhaal. Een volgende keer zullen we over het varroa-deel verslag doen.

Soorten Virussen bevatten slechts genetisch materiaal, meestal RNA en soms DNA, met daarom heen een eiwitmantel als omhulsel. Voor hun levensactiviteiten (stofwisseling en vermeerdering) hebben ze een gastheer cel nodig. Buiten een bijencel 'leeft' en vermeerdert een virus zich dus niet. In die situatie houden ze het meestal niet lang vol, hooguit een paar maanden. Bij de honingbij zijn tot nu toe 18 verschillende virussen gevonden, maar daarvan zijn er slechts zes van belang, omdat die afwijkingen/ziekten kunnen veroorzaken. Dat betreft het verkreukelde vleugels virus (DWV), het zakbroedvirus (SBV), het acute paralyse virus (APV), het chronische paralyse virus (CPV), het zwarte koninginnencel virus (BQCV) en het Kasjmir bijen virus (KBV). Met uitzondering van BQCV wordt het optreden van de andere virussen geassocieerd met een sterke varroa-besmetting. De meeste deskundigen houden die associatie verantwoordelijk voor de ernstige najaars- en wintersterfte in 2002/2003. In Duitsland stierf toen ongeveer een derde van de volken, in Zwitserland ongeveer een kwart. Toch zal meer onderzoek nodig zijn om die gedachte te kunnen onderbouwen.

Voorkomen en verspreiding Onderzoek in Hessen toonde aan dat APV, SBV en BQCV daar wijd verspreid voorkomen, zonder direct zichtbare schade te veroorzaken. In de winter waren minder volken aantoonbaar besmet dan in de zomer en herfst. Er moeten daarom factoren verantwoordelijk zijn voor de escalatie van het stadium van virusbesmetting naar dat van ziekte. Andere onderzoekers hebben deze virussen aangetoond in de varroamijten. Ook is aangetoond dat besmette mijten die virussen kunnen overdragen op gezonde bijen. Varroamijten kunnen dus als verspreider (vector) fungeren. Niet alle virusziekten hebben we te wijten aan de komst van de varroamijten. Ook voor het varroatijdperk zijn veel gevallen van virusziekten beschreven, met name zakbroed (SBV). In Hessen verschilt de mate van besmetting van volken met virussen per imkerij. De oorzaak daarvan is (nog) niet bekend. Omdat in feite besmetting met virussen algemeen voorkomt is het ruimen van zieke volken (zoals bij AVB gebeurt) zinloos. Virusziekten zijn dan ook niet aangifteplichtig.

Ontstaan van de ziekte Van KBV is bekend dat het in bijenpoep voorkomt en dat poephoopjes in cellen kunnen

voorkomen. Daardoor raken schoonmaaksters tijdens hun activiteiten besmet, krijgen het virus in de maag en poepen dat weer uit. Pas als de darmwand van deze bijen doorlaatbaar wordt, komen de virusdeeltjes in de haemolympe terecht en raakt ook het zenuwstelsel besmet. Dit laatste leidt tot oriëntatiestoornissen met als gevolg krablaars voor de kast. Het in sterke mate optreden van *Nosema apis*, een ééncellige dierlijke parasiet, leidt tot aantasting en perforatie van de darmwand. *Nosema* is daarmee een factor voor het optreden van ziekte door KBV. Andere manieren van virus-overdracht zijn de volgende. Verspreiding binnen de bij via de darmwand naar het bloed en daarmee naar zenuwknoten en kopklieren. De besmette voedsterbijen maken dan voedsap dat besmet is met virus, zowel bij KBV als bij SBV. Via dat besmette voedsap verspreiden de virussen zich heel snel door het broednest. Varroamijten die besmet zijn met KBV, steken in gezonde bijen en brengen de virusdeeltjes direct in de haemolympe. Die varroamijten zijn tevoren besmet geraakt doordat ze zich hebben gevoed met de haemolympe van een bij die met dat virus is besmet. (Volgens Siede is het aftappen van haemolympe van een bij door een varroamijt veel minder erg voor die bij dan het besmetten van die bij met KBV-deeltjes door de mijt.)

In geval van CPV dragen bijen dit virus onderling over door lichaamscontact. Bij dat contact worden haren afgebroken en via die haarbeschadigingen (wonden) kan het virus binnenkomen. Epidemische uitbraken van deze virusziekte worden in verband gebracht met de bijendichtheid in een kast, het verzamelen van veel honingdauw en ongunstige weersomstandigheden. Ook de imker kan bijdragen aan de verspreiding van virussen, met name door frequente uitwisseling van raten tussen de verschillende volken.

Herkenning van een virusziekte Als besmetting overgaat in ziekte, dan valt op dat de betreffende volken het niet meer goed doen. Daarnaast kunnen bepaalde symptomen waarneembaar zijn. Dat betreft bijvoorbeeld veel krablaars voor de kast of veel verlies van vliegbijen door oriëntatiestoornis. Ook komen broedafwijkingen (geur, dode larven, enz.) voor of afwijkingen bij volwassen bijen (sterk verkorte vleugels, verkreukelde vleugels, zwart achterlijf zonder haren). Een laboratorium-analyse is dan nodig om met zekerheid te kunnen vaststellen of er één of meer virussen in het spel zijn. Overigens komen APV en BQCV zo algemeen voor, dat een positieve analyse op deze virussen weinig zegt.

Bestrijding Volken hebben een zelfhelend vermogen en kunnen soms virusziekten de baas worden, zoals in het geval van zakbroed. De imker kan alleen in de preventieve sfeer imkertechnische maatregelen tegen virussen nemen. Dat betreft het volgende.

- Vervang donkere ramen. Die bevatten virussen. Laat dus regelmatig nieuwe raten bouwen.
- Las een broedstop in (kunstzwermen maken) om virusziekten te voorkomen of te genezen.
- Verbeter het milieu van de stand (minder vochtig en/of minder donker).
- Vervang de koningin (omdat er genetische verschillen in vatbaarheid voorkomen).

- Bestrijd de varroamijten. Daarmee wordt een belangrijke (verspreidings)vector uitgeschakeld. Een Duits gezegde luidt: 'Wer die Milbe im Griff hat braucht Viren nicht zu fürchten.'

Inbinden maandblad BIJEN

U leest op dit moment het tweede nummer van 'BIJEN, Maandblad voor imkers' van deze jaargang. Een manier om uw maandblad mooi te houden is door deze te laten inbinden.

De VBBN biedt de lezers, evenals vorig jaar, de mogelijkheid om jaargangen van het maandblad BIJEN in te laten binden.

De ingebonden jaargangen krijgen een donkergroene harde kaft met goudkleurige opdruk op de rug.

Om kostenverhoging tegen te gaan doet de binder het verzoek om alle nietjes voorzichtig uit de bladen te verwijderen. Levert u de maandbladen in mét nietjes dan zal een bedrag voor het verwijderen in rekening worden gebracht

U heeft de mogelijkheid om per jaargang in te laten binden voor € 14,- of per twee jaargangen voor € 17,50.

Wilt u ervoor zorgen dat uw jaargang(en) vóór 1 april 2005 door ons ontvangen is (zijn)? U kunt deze sturen aan:

Secretariaat VBBN, t.a.v. Marga Canters, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen.

Afgeven in het Bijenhuis, bijvoorbeeld tijdens onze Algemene Ledenvergadering op 19 maart, mag natuurlijk ook.

Van de Bestuurstafel

J.W. van der Dussen, Vice-voorzitter

Inmiddels heeft het Bondsbestuur de laatste vergadering op 17 december 2004 voor het afgelopen jaar afgesloten en is onmiddellijk begonnen met de voorbereidingen van het nieuwe jaar 2005.

Algemene Jaarvergadering De Algemene Jaarvergadering is vastgesteld op zaterdag 2 april 2005. De voorbereiding voor deze vergadering is al in volle gang. De afdelingssecretarissen zijn inmiddels geïnformeerd en er kunnen voorstellen worden ingediend tot uiterlijk 15 februari 2005.

Beleidsplan e.q. jaarplan 2005/2006 Het bestuur is reeds bezig dit plan te actualiseren voor de bovenstaande periode.

Ledenadministratie en verzekering De secretaris heeft op 22 november 2004 de conceptledenlijst 2005 en de formulieren opgave WA en Casco verzekering aan de

afdelingssecretarissen toegestuurd met het verzoek om uiterlijk 15 januari 2005 de ledenlijst gecorrigeerd terug te sturen. Een compliment aan de afdeling Dongen die al vóór de laatste bestuursvergadering de stukken had getourneerd. Gaarne zo spoedig alle gegevens terugsturen naar het secretariaat in Tilburg.

Fusie besprekingen met de VBBN De gesprekken tussen onze Bond en de VBBN verlopen zeer positief. Een eerste gesprek tussen beide besturen heeft plaats gevonden op 7 oktober 2004 waarna een informatiebulletin is gepubliceerd door beide organisaties in oktober 2004. De commissie Organisatie en de commissie Financiën hebben reeds meerdere malen met elkaar gesproken en een eerste concept uit deze beide commissies zal worden besproken tijdens de vergadering op 13 januari 2005. Na deze vergadering zal wederom een bulletin worden gepubliceerd.

Bijengezondheidszorg Veel aandacht wordt steeds besteed aan dit onderwerp. De werkgroep is weer bijeen geweest op 29 november 2004. Voornemens is om in het voorjaar een bijeenkomst te houden over de onderwerpen: de varroamijt, Amerikaans vuilbroed en Bijenkastkever. Hiervoor zullen sprekers worden uitgenodigd.

Onderwijs De commissie Onderwijs heeft plannen om in het voorjaar van 2005 weer een cursus Bijenteeltleraar te organiseren. Er zijn inmiddels 19 aanmeldingen voor deze cursus.

Op 29 november 2004 heeft het secretariaat de afdelingen bericht dat er weer drie kringen zijn die een cursus 'Basiscursus Bijenhouden' hebben aangemeld. U kunt kandidaten aanmelden bij de kringen, De Baronie, Midden-Brabant en Noordoost-Brabant.

Studiedag De studiedag op 13 november 2004 was wederom een enorm succes. Veel leden hebben deze dag bezocht. De dag is reeds geëvalueerd om tot nog betere resultaten te komen voor toekomstige studiedagen. De commissie heeft veel goede reacties ontvangen en is nu al weer doende om de studiedag 2005 te organiseren.

Tuinidee 2005 Wij zullen weer deelnemen aan het evenement, 'Tuinidee' in de Brabanthallen te Den Bosch. Tuinidee wordt gehouden van woensdag 16 februari 2005 t/m zondag 20 februari 2005. In het maandblad BIJEN wordt een kortingsbon opgenomen. (Januarinumnummer)

Kringoverleg Op 28 oktober 2004 vond een kringoverleg plaats in Udenhout. Er was een goede opkomst en alle aanwezigen waren zeer tevreden over de behandelde thema's. De notulen van deze vergadering zijn door het secretariaat verzonden op 27 december 2004.

Verenigingsboek Er zijn nog maar weinig reacties binnengekomen over de accuratesse van het verenigingsboek. Om over een 'Up-to-Date'-boek te blijven beschikken, is het belangrijk dat de afdelingen daar ook hun verantwoordelijkheid in nemen. U bent toch ook geïnteresseerd in een handboek dat klopt m.b.t. de gegevens. Wijzigingen gaarne melden aan het secretariaat.

Jubilarissen Ook het afgelopen jaar is het weer een drukte geweest met het aantal jubilarissen. Onze bestuursleden zijn wederom zeer actief geweest om in de diverse afdelingen de jubilarissen te feliciteren en hun te eren. Het bestuur wil hierbij alsnog alle jubilarissen feliciteren. Voor meer informatie over het bovenstaande kunt u contact opnemen met het secretariaat, 013-58 36 350 of via onze website www.bijenhouders-zlto.nl.